

CEMAATLERE (AZINLIKLARA) AİT VAKIFLARIN TAŞINMAZ MAL EDİNMELEİ SORUNUNDAKİ SON HUKUKİ DURUM

*Yrd. Doç. Dr. Murat AYDOĞDU**

ÖZET

Bu çalışmamızda, Ülkemizde uzun yıllar tartışma konusu olan azınlık (cemaat) vakıflarının taşınmaz mal edinmelerindeki son durum ele alınacaktır.

Vakıf, kelime olarak “*tutmak, alıkoymak hapsedmek*”, hukuki kavram olarak ise, bir malın menfaatlerini hayır amaçlı kullanmak ve tutmak anlamına gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından önce Osmanlı Devleti uyruğundaki müslüman olmayanların kurduğu cemaatlere (azınlıklara) ait vakıfların taşınmaz mallar edinmeleri konusu, Ülkemizde uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Avrupa Birliği’ne uyum yasaları çerçevesinde çıkarılan Kanunlarla, Vakıflar Kanununda yapılan değişikliklere rağmen tartışmalar sona ermemiş ve yeni düzenlemeler yapılmak istenmiştir. Cemaat vakıflarıyla ilgili son değişiklikleri de içeren TBMM Genel Kurulunda 09.11.2006 tarihinde kabul edilen 5555 sayılı Vakıflar Kanunu, 10. Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiş olup, veto edilen bu Yasa, 17.01.2008 tarihi itibarıyla, TBMM Adalet Komisyonunda aynen kabul edilerek Genel Kurula gönderilmiş ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu olarak kabul edilmiştir. Bu arada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin azınlık (cemaat) vakıfları hakkında Türkiye aleyhindeki Ocak 2007 tarihli kararı da önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Devleti döneminde müslüman olmayanların kurduğu hayır amaçlı cemaatler, bilinen anlamıyla vakıf olmadıklarından vakıf senetleri yoktu. Dolayısıyla Osmanlı hukukuna göre tüzel kişilikleri olmadığından, mallar, genellikle din adamları, cemaatin güvenilir kişileri, namı müstear (takma ad) veya namı mevhum (bilinmeyen kişiler) denilen kişiler üzerine kayıt edilirdi. Bu durum, hukuki anlamda sorunların kaynağı olarak görülebilir. Nitekim durumun düzeltilmesi için Osmanlı Döneminde çıkarılan 13

* D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Şubat 1912 tarihli Kanun da sorunlara çözüm bulamamıştır. Lozan Anlaşmasının müslüman olmayan cemaatleri azınlık olarak nitelemesi karşısında, sorun değişik bir boyut kazanmıştır. Çalışmamızda bu sorunun çözümü için öngörülen düzenlemeler hakkında açıklamalar yapılacaktır.

ANAHTAR KELİMELELER: Vakıf, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, 5555 sayılı Vakıflar Kanunu Tasarısı, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, Lozan Anlaşması, Cemaat (Azınlık) Kavramı, Cemaat (Azınlık) Vakıfları, Mazbut Vakıflar, Mülhak Vakıflar, Esnaf Vakıfları, Vakıflar Genel Müdürlüğü.

I. GENEL BİLGİ

Bu çalışmamızda, Ülkemizde uzun yıllar tartışma konusu olan azınlık (cemaat) vakıflarının taşınmaz mal edinmelerindeki son durum ele alınacaktır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre vakıf (m.101/D), “gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları”dır¹. Vakıflarda üyeliğin

¹ Yasal tanımdan daha önceki doktriner tanımlar da aynı yöndeydi. Bu tanımlar ve vakfın unsurları hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. AKİPEK, Jale G./AKINTÜRK, Turgut: Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2002, s.659 vd.; AKINTÜRK, Turgut: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Medeni Hukuk, 9. Bası, İstanbul 2003, s.213 vd.; AKÜNAL, Teoman: Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, I, İstanbul 1995, s.4 vd.; ATEŞ, Turan: Medeni Kanun'da Vakıflar, Legal Hukuk Dergisi, Sayı 35, Kasım 2005, s.3977 vd.; AYAN, Mehmet/AYAN, Nurşen: Kişiler Hukuku, Konya 2007, s.179 vd.; BALLAR, Suat: Yeni Vakıflar Hukuku, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2000, s.4 ve s.24 vd.; DOĞAN, Murat: Vakıflarda Malvarlığı, Ankara 2000, s.7 vd.; DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul 2006, s.328 vd.; EM, Ali: Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar, Ankara 2006, s.1 vd.; EGGER, A.: İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Kişinin Hukuku, 2. Kısım, Tüzel Kişiler, Çeviren Volf ÇERNİS, Ankara 1948, s.148 vd.; GENÇCAN, Ömer Uğur: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, Bilimsel Açıklama, İçtihatlar-İlgili Mevzuat, Madde 1-351, Ankara 2004, s.564 vd.; GENÇCAN, Ömer Uğur: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na Göre Vakfın Kuruluşu, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Sayı 121, 15 Şubat 2004 (Kıs.Vakıf), s.15 vd.; GRÜNINGER, Harold: Herausgeber HONSELL/VOGT/GEİSER, Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch I, Art.1-456 ZGB, 2.Auflage, Basel-Genf-München 2002, Vorbemerkungen Art.80-89bis, Nr.1 vd.; GUTZWILLER, Max: Schweizerisches Privatrecht, 2. Band-Einleitung und Personenrecht, Basel und Stuttgart 1967, s.574-575; HATEMİ, Hüseyin: Kişiler Hukuku Dersleri, İstanbul 2001 (Kıs.Kişiler), §12, Kn.1 vd.; HELVACI, Serap/ERLÜLE, Fulya: Medeni Hukuk, İstanbul 2007, s.169 vd.; İNAN, Ali Naim: Medeni Hukuk, Ankara 2005, s.171 vd.; İŞERİ,

olmayacağına ilişkin hüküm (MK. m.101/III) ise Anayasa Mahkemesi tarafından yakın zamanda iptal edildiğinden², bugün için vakıflarda üyelik olanaklıdır. Ancak doktrinde, vakıfların tanımda da yer aldığı üzere mal topluluğu biçiminde örgütlendiği, vakıflarda üyeliğin tip bozulmasına yol açtığı görüşleri de mevcuttur³.

Vakıf, kelime olarak “*tutmak, alıkoymak hapsetmek*” anlamına gelmektedir. Hukuki kavram olarak ise, bir malın menfaatlerini hayır amaçlı⁴ kullanmak ve tutmak anlamına gelmektedir⁵.

Ahmet: Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf (Tesis), Ankara 1968 (Kıs.Vakıf), s.17 vd.; KILIÇOĞLU, Ahmet M.: Medeni Hukuk, Temel Bilgiler, Ankara 2004, s.231 vd.; KNELLWOLF, A. Peggy: ZGB für den Alltag, Kommentierte Ausgabe aus der Beobachter-Beratungspraxis, Zürich 2007, Art.80, s.106 vd.; OCAK, Nazmi: Vakıf Çeşitleri ve Ticari İşletme İşleten Vakıfların Tacir Sıfatı, Prof. Dr.Şakir BERKİ'ye Armağan, Konya 1996, s.237 vd.; OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY, Saibe: Kişiler Hukuku, Gerçek ve Tüzel Kişiler, İstanbul 2002, s.264 vd.; ÖZDAMAR, Demet/DEĞER, Senem/UÇKAN, Mertkan: 5555 sayılı Yeni Vakıflar Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme, EÜHFD, C.II, S: 1-2 (2007), s.140; ÖZSUNAY, Ergun: Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, Tüzel Kişilerin Genel Teorisi, Dernekler ve Vakıflar, İstanbul 1982, s..353 vd.; ÖZTAN, Bilge: Tüzel Kişiler, Ankara 2001, s.107 vd.; ÖZTAN, Bilge: Medeni Hukukun Temel Kavramları, Ankara 2002, s.352 vd.; ÖĞÜZ, Tufan: Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları, İstanbul 2007 (Kıs.Vakıf), s.1 vd.; PEDRAZZINI, Mario M.: Grundriss des Personenrechts, Bern 1982, s.194 vd.; RIEMER, Hans Michael: Berner Kommentar, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Systematischer Teil und Art.80-89bis ZGB, Band I-Einleitung und Personenrecht, 3.Abteilung-Die juristischen Personen, 3. Teilband-Die Stiftungen, Bern 1975 (Kıs. ZGB-Stiftungen); SEIFART, Werner: Handbuch des Stiftungsrechts, München 1987, §7, Rn.1 vd.; ZEVKLİLER, Aydın/ACABEY, M.Beşir/GÖKYAYLA, Emre: Medeni Hukuk, Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku, Ankara 2000, s.637 vd.; ZEVKLİLER, Aydın/HAVUTCU, Ayşe: Medeni Hukuk, Temel Bilgiler, Ankara 2005, s.200 vd.

² Anayasa Mahkemesinin iptal kararı için bkz. 17.4.2008, E.2005/14, K.2008/92, RG.28.06.2008, S: 26920.

³ Bu konuda bkz. ÖĞÜZ, Vakıf, s.5 ve s.80 vd.

⁴ Vakıf kavramı, eski çağlardan beri, dinsel kaynaklı olarak, hayır amaçlı ortaya çıkmıştır. Nitekim Vakıflar, İslâm hukukunun etkisiyle son derece gelişme göstermiştir. Ayrıca Eski Türkler'de de vakıf örneklerine rastlanmaktadır. Keza Eski Yunan'da, Budizmde ve Roma-Cermen hukuklarında da vakfa rastlanmaktadır. Yani bilinenin aksine vakıflar, sadece İslâmiyete ve Türklere özgü değildir. Ancak İslâmiyet ve Türkler ile vakıflar zir-

Osmanlı Devleti uyruğundaki cemaatlere (azınlıklara) ait vakıfların taşınmaz mallar edinmeleri konusu, Ülkemizde uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde⁶ çıkarılan Kanunlarla Vakıflar Kanununda yapılan değişikliklere rağmen tartışmalar sona ermemiş ve yeni düzenlemeler yapılmak istenmiştir. Cemaat vakıflarıyla ilgili son değişiklikleri de içeren TBMM Genel Kurulunda 09.11.2006 tarihinde kabul edilen 5555 sayılı Vakıflar Kanunu, 10. Cumhurbaşkanı tarafın-

veye ulaşmıştır. Bu konuda bkz. HATEMİ, Hüseyin: Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, İstanbul 1969 (Kıs. Vakıf Kurma), s.19 vd. ile s.130 vd; OĞUZOĞLU, H. Cahit: Medeni Hukuk, I, Şahsın Hukuku, Ankara 1956, s.388-389; SAYMEN, Ferit H.: Türk Medeni Hukuku, Cilt II, Şahsın Hukuku, İstanbul 1960, s.30 vd. özellikle s.434-435; VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: Türk Medeni Hukuku, Cilt I, Cüz 2, Şahsın Hukuku, İstanbul 1963, s.256-257. Kanımca, vakfa, Türklerin de sahip çıkmasının ve binlerce vakıf kurmasının altında, İslâm öncesi Türk geleneğinde de vakıf kurmanın var olması gösterilebilir.

- 5 AKİPEK/AKINTÜRK, s.514; AKINTÜRK, s.215; EM, s.4; BALLAR, s.4; BERKİ, Ali Himmet: Vakıflar, 2.Bası, İstanbul 1946 (Kıs. Vakıflar, 2. Bası), s.3 vd.; BERKİ, Ali Himmet: Vakıflar, 2.Kitap, Medeni Kanunda Tesis ve Vakıflar Kanunu Hükümleri, Ankara 1950 (Kıs. Vakıflar), s.5 vd.; BERKİ, Ali Himmet: Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzer Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler, Ankara 1966 (Kıs. İstilah), s.54; HATEMİ, Kişiler, §11, Kn.27-28; İŞERİ, Ahmet: Medeni Kanun Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkındaki Tüzük Üzerine Bir İnceleme, Prof.Dr. H. C. OĞUZOĞLU'na Armağan, Ankara 1972 (Kıs. İnceleme), s.291; OCAK, s.237-238; KAZICI, Ziya: Osmanlı Vakıf Medeniyeti, İstanbul 2003, s.33 vd.; OĞUZOĞLU, s.384; ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.140; ÖZTAN, Tüzel Kişiler, s.108-109; SAYMEN, s.426; ÜÇÖK, Coşkun/MUMCU, Ahmet /BOZKURT, Gülnihal: Türk Hukuk Tarihi, Ankara 2006, s.148-149; VELİDEDEOĞLU, s.256; ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s.638.
- 6 Avrupa Birliği ülkelerinde de vakıflar hakkında ortak bir uygulama bulunmamakla birlikte, yakın zamanda ortak bir Kanun hazırlama çalışmaları yapılmaktadır. Bu amaçla hazırlanan "Vakıflar İçin Avrupa Kanunu Hakkında Tüzük Tasarısı" 2004 yılında yayımlanmış, Ocak 2005 yılında gözden geçirilmiştir. Bu konu hakkında bkz. ALTUNKAYA, Mehmet: Vakıflar Kanunu Tasarısı Üzerine Düşünceler, Prof.Dr. Hüseyin ÜLGEN'e Armağan, II. Cilt, İstanbul 2007, s.1679 ve dn.3; OZANOĞLU, Hasan Seçkin: "Avrupa'da Vakıflar Hukuku Alanında Gelişmeler, Özellikle Avrupa Vakıflar Kanunu Tasarısı" Prof. Dr. Fikret EREN'e Armağan, Ankara 2006, s.774 vd. Ocak 2005 tarihli Tasarının son hali için Yazarın da belirttiği gibi (s.774, dn.6) bkz. www.efc.be/ftp/public/EU/LegalTF/european_s_tatute.pdf. (e.t.05.01.2008).

dan veto edilmiş olup⁷, veto edilen bu Yasa, 17.01.2008 tarihi itibarıyla, TBMM Adalet Komisyonunda aynen kabul edilerek Genel Kurula gönderilmiş⁸ ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu⁹ olarak aynen kabul edilmiştir¹⁰. CHP, ana muhalefet partisi olarak bu Kanunun 9 maddesinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla ve yürürlüğün durdurulması istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurmuştur¹¹.

Çalışmamızda öncelikle, cemaatler (azınlıklar) kavramının hukuken ne anlama geldiği açıklandıktan sonra, cemaatlere ait taşınmaz mal edinme ve mülkiyet sorununun tarihi gelişimine değinilecek, ardından bu sorunla ilgili son hukuki duruma değinilecektir. Bu arada, TBMM'de bekleyen son Vakıflar Kanunu Tasarısı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin cemaat vakıfları hakkında Türkiye aleyhindeki Ocak 2007 tarihli kararına da çalışmamızda değinilecektir.

II. CEMAATLER (AZINLIKLAR) KAVRAMI

Cemaatler (azınlıklar) kavramı, Lozan Anlaşmasından sonra farklı bir boyuta geldiğinden, Lozan Anlaşmasından önceki ve sonraki durumu ayrı ayrı ele almak gerekir.

Lozan Anlaşmasından önceki Osmanlı Döneminde, Osmanlı egemenliği altında yaşayan topluluklar, mezhep veya dinlerine göre yönetim tarafından gruplandırılmış ve her bir gruba millet veya cemaat adı verilmiştir. Müslüman çoğunluğun (İslâm milletinin) yanında çeşitli dinlere mensup bağımsız dini zümre veya milletler cemaat olarak kabul edilmiştir. Millet sistemi, çok

⁷ Veto gerekçeleri hakkında bkz. www.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0024.pdf. (e.t.18.10.2007).

⁸ Bu konudaki haber için bkz. www.hurriyet.com.tr/gundem/8043788.asp?gid=180&sz=48304 (e.t.17.01.2008).

⁹ 5737 sayılı Yasa için bk. RG. 27.02.2008, S: 26800. Yasa hakkındaki tutanak ve raporlar için bk. www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss98m.htm (e.t.01.03.2008).

¹⁰ Bu konudaki haberler için bkz. www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2008/Subat/20/Haber_337351.aspx (e.t.29.02.2008); www.ntvmsnbc.com/news/437173.asp, e.t.29.02.2008); www.cnnturk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&haberID=430325, (e.t.29.02.2008).

¹¹ Bu konuda bkz. arsiv.sabah.com.tr/2008/03/25/haber_101C4D6D6A5C4F50AB52380AAAE2617E.html(e.t.26.03.2008); <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=41512&l=1>, e.t.24.03.2008. Ayrıca CHP'nin başvuru dilekçesinin tam metni için bkz. <http://www.cafesiyaset.com/haber/20080325/CHPnin-Vakiflar-itarazi-ne.php>, e.t.25.3.2008. Anayasa Mahkemesinden henüz (01 Temmuz 2008 itibarıyla) bu konuda bir karar çıkmamıştır.

hukuklu bir sistem olarak yürümekteydi. Bu yüzden her cemaat kendi dini yönetim teşkilatına sahip olup, her cemaatin dini lideri (Patrik, hahambaşı) bu cemaati yönetirdi. Böylece her biri ayrı bir millet olarak kabul edilen Ermeni Milleti, Rum Milleti, Yahudi Milleti gibi anılan topluluklar cemaatler şeklinde örgütlenmekteydi. Cemaatlerin liderleri, Osmanlı Devleti tarafından atanır ve cemaatlerle Devlet arasındaki ilişkiler dini liderler tarafından yürütülürdü¹².

Osmanlı Devleti döneminde, azınlıklar, kilise, okul, mezarlık, hastane gibi dini, sağlık ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir bina yapmak veya onarım istediklerinde, gerekçelerini göstererek Padişaha müracaat ederlerdi. Ayrıca binaların inşaatı veya onarımı için gerekli para, başvuru sırasında önceden hazır bulunurdu. Cemaatten daha sonra ve ayrıca para toplanmazdı. Buna izin verilmezdi. Padişah fermanı ile bina inşaatına veya onarımına izin verilir, yapılan işler devamlı denetlenirdi. Ancak bu şekildeki Padişah fermanları, vakıf kurulması için bir izin belgesi mahiyetinde olmayıp, adeta bir yapı ruhsatı veya yapı izniydi. Bunlar gerçek anlamda vakıf değil, tek tek dinî veya hayrî kurumlardı. Özellikleri bu şekilde belirtilen kurumlar, vakıf olmadıklarından kural olarak, vakfiyeleri (vakıf kuruluş senetleri¹³) yoktu¹⁴. Ayrıca, hâkimin yani kadının, bu kurumların teşkiline

¹² İMAMOĞLU, M. Altuğ: Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri, Ankara 2006, s.112; ORAN, Baskın: Türkiye’de Azınlıklar, Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, İstanbul 2004, TESEV Yayınları, s.36-37 (Bu kitabın tam metni için ayrıca bkz. www.tesev.org.tr/etkinlik/baskin_oran.pdf, e.t. 18.11.2007); REYNA, Yuda/ZONANA, Ester Morena: Son Yasal Düzenlemelere Göre Cemaat Vakıfları, İstanbul 2003, s.30 vd.

¹³ Osmanlı döneminin daha ilk devirlerinden beri, hatta Osmanlı öncesi (Selçuklu ve Beylikler Dönemine ait) vakfiyeler bulunmakta, bu kayıtlar Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde saklanmaktadır. Bu konu bkz. www.vgm.gov.tr/kutuphane/vakfiye.asp (e.t.18.11.2007). Bu vakfiyelerinin (vakıf senetlerinin) bazıları bir iki sayfayı geçmezken, bazılarının yüzlerce sayfayı bulduğu kaydedilmektedir. Bkz. EM, s.8; KAZICI, s.49 vd. Vakıf senetleri hakkında açıklama için bkz. BERKİ, İstılah, s.57; YENER, M. Serhat: Türk Medeni Kanuna Göre Kurulan Vakıfların Senetleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Sayı 134, 15 Mayıs 2007, s.63 vd. Vakfiye örnekleri için bkz. www.vgm.gov.tr/arsiv/vakfiye.html (e.t.18.12.2007).

¹⁴ EM, s.36-37; İMAMOĞLU, s.48-49; REYNA/ZONANA, s.35. İstisnaen bazı cemaat vakıflarının vakfiyesi de bulunmaktadır. Bkz. BERKİ, Vakıflar, s.63. Yazara göre, 1950 yılına kadar 33 adet cemaatin vakfiyesi bulunmaktadır. Aynı bilgi, İnternette de mevcuttur. Bu bilgiye göre, vakfiyesi olan Osmanlı hukukuna uygun kurulmuş, azınlıklara ait

ilişkin kararı, vakfedeni ve mütevellileri (yöneticileri) yoktu. Mallar, genellikle tapuda din adamları veya cemaatin güvenilir insanları üzerinde kayıtlı bulunurdu. Bu hayır kurumlarını ve mallarını, Patrik, Hahambaşı ve cemaatlere ait cismani ve ruhani meclisleri yönetiyordu¹⁵.

16 Şubat 1328 (1912) “*Eşhası Hükmîyenin Gayrimenkul Emvali Tasarrufları*” tarihli Muvakkat Kanunla (m.3)¹⁶, Osmanlı tabiiyetindeki (uyruğundaki) şirketlere, cemaat ve hayır kurumlarına taşınmaz mallara tasarruf etme yetkisi yani mal edinme hakkı tanınmıştır¹⁷. Yedi bölümden ibaret olan bu Kanunla, Osmanlı tâbiyetindeki şirketlere, cemaat ve hayır kurumlarına taşınmaz mallara tasarruf etme yetkisi verilmişti. Ancak sözü edilen bu Kanun metninde Vakıf adı veya sözü geçmemekte, sadece “*cemaat ve müessesat-ı hayriye*” (hayır kurumları) ifadesine yer verilmektedir. Bilindiği gibi vakıf, Osmanlıda yaygın bir kurum olarak çok eskilerden beri mevcuttu¹⁸. Sözü edilen 1328 tarihli Muvakkat Kanun, 3. ve 4. maddesi ile bu kuruluşlara, sınırlı bir tüzelkişilik kazandırmıştır¹⁹. Çünkü bu kuruluşlar, tüzel kişilere

33 adet mülhak vakfın mevcut olduğu da bilinmektedir. Bkz. www.mmvakder.org.tr/yazilar.asp?id=1 (e.t.18.11.2007).

- 15 HATEMİ, Hüseyin: *Medeni Hukuk Tüzel Kişileri, I, Giriş-Tarihi Gelişim-Eski Vakıflar*, İstanbul 1979 (Kıs. Tüzel Kişiler), s.318 vd.; EM, s.36-37; İMAMOĞLU, s.48-49; REYNA/ZONANA, s.35. Bu konudaki bilgiler için ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesinin, 4771 sayılı yasayla yapılan değişiklikleri Anayasaya aykırı görmeyerek reddettiği kararına karşı Ali HÜNER -Ertuğrul ERSOY tarafından yazılan karşı oy yazısı. Esas: 2002/146, Karar: 2002/201 sayılı, 27.12.2002 tarihli karar için bkz. RG. 11.12.2003, S: 25313
- 16 Kanunun metni için bk. Düstur II, 1332-114.
- 17 REYNA/ZONANA, s.41. Osmanlı Döneminde yabancı gerçek kişilerinin mal edinmeleri ise bu tarihten çok önce 1868 yılında kabul edilen “*Tabayı Ecnebiyenin Emlake Mutasarrıf Olmaları Hakkında Kanun*” (Düstur, Tertip 1, s.230) ile sağlanmıştır. Bkz. ÖNDER, Hüseyin: *Yabancılar Toprak Satışı*, Ankara 2007, s.19-20; ŞİT, Banu: “*Son Değişikliklere Göre Yabancıların Türkiye’de Bulunan Taşınmazlar Üzerinde Mülkiyet ve Sınırlı Aynı Hak Edinmeleri*”, BATİDER, Aralık 2004, Sayı 4, Cilt XXII, s.203.
- 18 Bu konuda bkz. KAZICI, s.9 vd.; ÖZTÜRK, Nazif: *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara 1995, s.10 vd. Hatta 18-19. yüzyıllarda, özel taşınmaz mülklerin hemen hemen dörtte üçünün vakıflara ait olduğu bildirilmektedir. Bkz. GÜNERİ, Hasan: *Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri*, Ankara 1976, s. 1-2.
- 19 Kanunun 3. maddesinin ek “fıkrai muvakkate” (geçici fıkra) hükmü şu şekildedir: “Osmanlı cemaat ve müessesatı hayriyesi namlarına şimdiye kadar namı müstear ile kasabat

tanınan mal edinme hakkı ve yetkisini tamamen elde edememiş, sınırlı olarak elde etmişlerdir. Hayır kurumları olarak anılan azınlık veya cemaatlere, Kanunun adı ve metninden anlaşılacağı gibi sadece tapuda başkaları adına kayıtlı mallarını kendi adına kaydettirme olanağı verilmiştir. Çünkü hayır kurumları, gerçek anlamda birer vakıf olmadıklarından, vakfiyeleri (amaçlarıyla sınırlı mal edinme hak ve yetkisi tanıyan vakıf senedi) ve mütevellileri de bulunmamaktaydı²⁰. Cemaat vakıfları da sahip oldukları taşınmazlar için ilk defa bu tarihte beyannameler vermişlerdir. Kanunla cemaatlere bu tür taşınmazların kendi adlarına kaydı için altı aylık süre tanınmış, bu süre, iki defa daha altışar ay olmak üzere 25 Şubat 1329 (1913) ve 1 Mart 1330 (1914) tarihli Kanunlarla uzatılmıştır²¹.

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasınının 37- 45. maddelerinde ise Azınlıkların (Akalliyetlerin) Korunması düzenlenmiştir. Konu ile ilgili olan 42. maddenin üçüncü fıkrasında; Türkiye, söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenmiştir. Hükme göre, bu azınlıkların Türkiye'deki vakıflarına, din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikte öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir. Bu kuralla ilk defa azınlıkların vakıflarından söz edilmektedir. 42. maddenin açık anlamı, azınlık vakıflarına veya din ve hayır kurumlarına daha çok imkan ve kolaylıklar tanınması değil, eşit bir şekilde diğer vakıflara veya kurumlara ne kadar kolaylık, izin veya imkan verilebiliyorsa azınlık vakıflarına da o oranda kolaylık ve izin verilebilecektir. Azınlık vakıfları veya dinî, hayrî kurumlar ile diğer kurumlar eşit seviyede olacaklardır²². Aslında Lozan Antlaşmasınının 45. maddesine göre, Türkiye'nin olmayan cemaatlere (azınlıklara) tanımış olduğu haklar, karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, Yuna-

ve kura dahilinde tasarruf oluna gelen emvali gayrimenkule işbu kanunun tarihi neşir ve ilanından itibaren altı ay zarfında müracaat olunduğu surette fikrayi sabıkda muharrer şeraite tevfikân müesseseler namlarına tashih olunur." Bu konuda bkz. SUNGURBEY, İsmet: Eski Vakıfların Yeni Sorunları, İstanbul 2001, s.387-388.

²⁰ EM, s.36-37; İMAMOĞLU, s.48-49 ve s.58-59; SUNGURBEY, s.354-355.

²¹ 25 Şubat 1329 (1913) ve 1 Mart 1330 (1914) tarihli Kanunlar için bkz. 2. Tertib Düstur, Cild 5, s.774, Cild 6, s.276. Ayrıca bu konuda bkz. EM, s.37; ÖZTÜRK, s.339, dn.8; REYNA/ZONANA, s.41; SUNGURBEY, s.354.

²² EM, s.36-37; İMAMOĞLU, s.67; REYNA/ZONANA, s.54 vd. Bu konuda ayrıca bkz. yukarıda dn.15'de anılan Ali HÜNER -Ertuğrul ERSOY tarafından yazılan karşı oy yazısı.

nistan tarafından kendi ülkesinde bulunan müslüman azınlık için de tanınmıştır. Ancak Yunanistan, Yunanistan'da (Batı Trakya'da) yaşayan Müslüman Türk azınlığa çeşitli baskılar uygulamış, bu topluluğun vakıf ve mallarına çeşitli vesilelerle el koymuş; ayrıca Güney Kıbrıs, Güney Kıbrıs'ta bulunan Türk vakıf mallarına el koymuştur²³.

Lozan Anlaşması da Osmanlı dönemindeki din temelli anlayışa sadık kalarak, sadece Müslüman olmayanları azınlık olarak kabul etmiştir. Böylece, Lozan Anlaşmasına göre, Türkiye'de azınlık olarak kabul edilen yalnızca Müslüman olmayan (gayrimüslim) Türk vatandaşlarıdır (m.39 vd.)²⁴. Türkiye Cumhuriyeti, din temelli anlayıştan vatandaşlık esasına geçmiş olduğu için, din temelli eski anlayış yanında Türk vatandaşlığı anlayışını da esas almış ve sadece Müslüman olmayanlardan Türk vatandaşı olanları azınlık olarak kabul etmiştir. Aslında Lozan Anlaşmasının amacı, Müslüman Türk vatandaşlarının sahip olmadıkları hakları azınlıklara tanımak değil, tam tersine, azınlık olmanın verdiği sakıncaları ortadan kaldırarak, Müslüman olsun olmasın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını hukuk önünde eşit konuma getirmektir. Bu yorum, Lozan Anlaşmasının 39/2 düzenlemesinden rahatlıkla çıkarılabilir²⁵. Bu düzenlemeye göre, Türkiye'nin bütün ahalisi, din ayrımı yapmaksızın kanun önünde eşittir.

Lozan Anlaşmasının azınlıkları ilgilendiren 37-45. maddelerinde anılan azınlıkların kapsamını belirlemek uygulamada güçlük yaratmıştır. Burada üç türlü yorum yapılmaktadır²⁶.

İlk görüş, dar yorum yapmaktadır. Dar ve lafzi yoruma göre, Lozan Anlaşmasında din eksenli azınlık kavramı kabul edilmekle birlikte yapılan tartışmalara ait tutanaklara, siyasi ve tarihi sebeplere bakılacak olursa, Lozan Anlaşmasında sadece azınlık olarak geniş bir cemaate sahip olan Rumlar,

²³ Bu konuda son derece ayrıntılı ve güzel çalışma örneği için bkz. CİN, Turgay: Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü, Ankara 2003, özellikle s.195 vd. Ayrıca bkz. ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.188 vd. ile Ankara Ticaret Odasının Cumhurbaşkanına sunduğu 5555 sayılı Yasa hakkındaki 23.09.2006 tarihli rapor (www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=782&l=1, e.t.22.10.2007).

²⁴ DOĞAN, Murat: "Medeni Kanunun 'Belli Bir Cemaat Mensuplarını Destekleme Amacıyla Vakıf Kurulamayacağı' Hükümü Üzerine Bir Değerlendirme", EÜHFĐ., Cilt I, Sayı 1, Kayseri 2006 (Kıs. Cemaat Vakıfları), s.159 ; İMAMOĞLU, s.113; REYNA/ZONANA, s.58.

²⁵ İMAMOĞLU, s.115; REYNA/ZONANO, s.57-58.

²⁶ İMAMOĞLU, s.113 vd. Diğer ve gruplandırılmamış yorumlar için bkz. REYNA/ZONANA, s.47 vd.

Ermeniler ve Yahudiler kabul edilmiştir. Bu görüşe göre, daha az cemaate sahip olan Nesturiler, Keldaniler ve Süryaniler azınlık olarak kabul edilemez. Ülkemizde bu yorum uzun süre taraftar bulmuştur²⁷.

İkinci görüş, daha geniş yorum yapmaktadır. Bu yoruma göre, Lozan Anlaşmasında din eksenli azınlık kavramı kabul edilmiş olduğundan, Ülkemizde yaşayan bütün Müslüman olmayan topluluklar azınlık olarak kabul edilmelidir. Böylece geniş bir cemaate sahip olan Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler yanında, sayıca daha az cemaate sahip olan Nesturiler, Keldaniler ve Süryaniler de azınlık olarak kabul edilmelidir²⁸. Nitekim Ülkemizde ilk defa, halen yürürlükte olan 2003 tarihli “*Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları Ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik*”²⁹, Süryani ve Keldanilere ait vakıfları da cemaat vakıfları arasında saymıştır³⁰. Bu yorumu daha da genişleten başka bir yoruma göre, Müslüman olmayan kavramı, daha geniş yorumlanacak olursa, semavi olmayan dinlere mensup topluluklar da (örneğin, Yezidiler, Bahailer) azınlık olarak kabul edilmelidir³¹. Bugün için mevzuatımızda bu yorumu destekleyecek bir düzenleme henüz mevcut değildir.

Belirtmek gerekir ki, ikili anlaşmalar yoluyla da Türkiye, bazı topluluklara azınlık statüsü tanımıştır. Örneğin, 18 Ekim 1925 tarihli Türk-Bulgar dostluk anlaşmasına göre, Türkiye’deki Bulgarlar ile Bulgaristan’da yaşayan Türkler azınlık olarak kabul edilmiştir³². Burada din temelli değil, etnik temelli anlayışın rol oynadığı görülmektedir.

Üçüncü ve daha farklı bir görüşe göre, Lozan Anlaşmasıyla sadece Müslüman olmayanlar azınlık sayılır; ancak, Müslüman olmayanlar yanında bazı gruplara da haklar tanınmıştır. Bu görüşe göre azınlıklar yanında haklar tanıyan dört grup şu şekildedir³³: 1.Müslüman olmayan Türk vatandaşları,

²⁷ Bu görüş hakkında bkz. İMAMOĞLU, s.113; ORAN, s.38-39 ve s.55.

²⁸ DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.159; İMAMOĞLU, s.113; CENGİZ, Orhan Kemal: “*Türkiye’nin Dini Azınlıkları*”, 2004, (www.tesev.org.tr/etkinlik/okemal_cengiz_sunum.php, e.t.20.10.2007).

²⁹ RG.24.01.2003, S: 25003.

³⁰ İMAMOĞLU, s.115; ORAN, s.40; ORAN, Baskın, “*Lozan Mukaddes İnektir, Kimse Kesmeye Kalkamaz*” (Nilüfer Çeliker’in Röportajı), www.gunisiqihukuk.com/baskinoran.html, e.t. 18.11.2007

³¹ İMAMOĞLU, s.114; ORAN, s.40.

³² İMAMOĞLU, s.114-115.

³³ Bu görüş için bkz. ORAN, s.56.

2.Tüm Türk vatandaşları, 3.Türkçeden başka dil konuşan Türk vatandaşları, 4.Türkiye’de oturan herkes. Kanımca, bu görüş, mevzuatımıza pek uygun değildir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, vatandaşlık esasına bağlı bir temel anlayış kabul ettiği için, Lozan anlaşmasında, tamamen Osmanlı döneminde öteden beri uygulanagelen din eksenli anlayışı düzenleme altına almak istemekteydi. Bu yüzden cemaat vakıfları kavramı, tamamen Müslüman olmayan azınlıklara ait vakıfları ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan ikinci görüşün daha üstün tutulması gerekir. Yani Ülkemizde yaşayan bütün Müslüman olmayan topluluklar azınlık olarak kabul edilmeli, böylece geniş bir cemaate sahip olan Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler yanında, sayıca daha az cemaate sahip olan Nesturiler, Keldaniler ve Süryaniler de azınlık olarak kabul edilmelidir. Nitekim yukarıda da değindiğimiz gibi mevzuatımızda da bu yorumu destekleyen hükümler vardır.

Günümüzde “azınlık vakıfları” kavramı, yerini aynı anlamda kullanılmak üzere “cemaat vakıfları” kavramına bırakmıştır³⁴. Yasal mevzuatta cemaat vakıfları kavramı daha sıklıkla kullanılır olmuştur.

III. CEMAAT VAKIFLARININ HUKUKUMUZDAKİ YERİ

Hukukumuzda vakıflar, pek çok yönlerden nitelendirilmektedir. Buna göre³⁵;

- ³⁴ DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.155-156 ve s.158; HATEMİ, Kişiler, §11, Kn.33-34. Yargı kararlarında da aynı gelişme yaşanmaktadır. Bu kararlar için bkz. KARİNÂBÂDİZÂDE, Ö. Hilmi/SUNGURBEY, İsmet: Eski Vakıfların Temel Kitabı, İstanbul 1978, s.619 vd.; REYNA/ZONANO, s.39 vd.
- ³⁵ Bu ve diğer vakıf grupları hakkında açıklamalar için bkz. AKİPEK/AKINTÜRK, s.668 vd.; ATEŞ, s.3978; AYAN, M./AYAN, N., s.181; BALLAR, s.6-7 ve s.305 vd.; BERKİ, Vakıflar, 2. Bası, s.14 vd.; BERKİ, Vakıflar, s.9-10; CİN, Halil: Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü, İstanbul 2005, s.29 vd.; DALAMANLI, Lütfü: Eski Yeni Vakıf Davaları, Açıklamalı-İçtihatlı, Ankara 1986, s.6 vd.; DURAL/ÖĞÜZ, s.318 vd.; EM, s.4 vd.; EGGER, madde 80, Kn.2 vd.; s.1948; GRÜNINGER, Art.80, Nr.3; GUTZWILLER, s.599 vd.; GÜNERİ, s.116 vd.; HELVACI/ERLÜLE, s.169-170; İNAN, s.174; İŞERİ, Vakıf, s.40 vd.; KARİNÂBÂDİZÂDE/SUNGURBEY, s.279 vd.; KÖPRÜLÜ, Bülent: Evvelki Hukukumuzda Vakıf Neviyetleri ve İcareteynli Vakıflar, İstanbul 1952, s.23 vd.; OCAK, s.241 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, s.264 vd.; ÖĞÜZ, Vakıf, s.107 vd.; ÖNDER, s.105-106; ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.143; ÖZSUNAY, s.364 vd.; ÖZTAN, Medenî Hukuk, s.353-354; ÖZTAN, Tüzel Kişiler, s.111 vd.; PEDRAZZINI, s.204 vd.; RIEMER, ZGB-Stiftungen, Nr.44 vd.; URAL, Engin: Vakıflar, Ankara 1977, s.40; SAYMEN, s.428-429 ve s.440 vd.; ÜÇÖK/MUMCU/BOZKURT, s.154 vd.; VELİDEDEOĞLU, s.259 vd.;

-Amacına göre vakıflar, aile vakıfları, dini (diyanî) vakıflar, istihdam edilenlere ve işçilere yardım vakıfları, yükseköğretim vakıfları, kamuya yararlı vakıflar, kamusal vakıflar, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı;

-Yararlananları bakımından vakıflar, hayri (herkesin yararlanabileceği) vakıflar ve zürri (vakfedenlerin soyunun yararlanabileceği) vakıflar;

-Mülkiyetleri açısından sahih (mukataalı-icareteynli) vakıflar, sahih olmayan vakıflar;

-Kullanım şekli bakımından icarei vahideli, icarei vahidei kademeli vakıflar;

-Kurulduğu tarih bakımından eski ve yeni vakıflar (743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenisinin (TKM) yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflar, “*eski vakıf*”, daha sonra kurulanlar, “*yeni vakıf*” olarak adlandırılmaktadır³⁶. Şu ana kadar, 4.499 adet yeni vakıf kurulduğu bilinmektedir³⁷. 743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenisi (TKM), 743 sayılı mülga TKM. sonrasında kurulan vakıfları, eski vakıflardan ayırt etmek için m.73-81 hükümleri arasında, “*tesis*” terimini kullanmış, ancak bu terim, uygulamada karışıklıklara sebep olduğu gibi kavram kargaşasına da yol açtığı için 13.7.1967 tarihli 903 sayılı Kanunla-RG. 24.07.1967, S:12655- yapılan yerinde bir değişiklikle “*tesis*” terimi yerine yine daha doğru olan³⁸ “*vakıf*” terimi getirilmiştir³⁹.

ZEVKLİLER/ACABEY/ GÖKYAYLA, s.641 vd. ZEVKLİLER/HAVUTCU, s.203-204; Ayrıca vakıflar hakkında geniş açıklamaların yapıldığı YİBK için bkz. YİBK., 02.04.2004, E.2003/1, K.1 (UYAR, Talih/UYAR, Alper/UYAR, Cüneyt: Türk Medeni Kanunu, MK.1-517, Cilt 1, Ankara 2006, s.951 vd., İçtihat No: 6-V. Vakıf grupları hakkında açıklama için ayrıca bkz. www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/hukuktavakif.asp (e.t.18.12.2007).

³⁶ Eski-yeni vakıf kavramı doktrin tarafından kullanılmakla beraber, mevzuatta ilk defa 10. Cumhurbaşkanımız tarafından veto edilen ve yine Meclise getirilmiş olan ve henüz yürürlükte olmayan 09.11.2006 tarihli 5555 sayılı Vakıflar Kanunu Taslağı da bu tanımı aynen benimsemiştir (m.3). Bu tabirleri doktrinde kullananlar bakımından bkz. BALLAR, s.7 vd. KARİNÂBÂDÎZÂDE/SUNGURBEY, s.1 vd.; DALAMANLI, s.43 vd.; DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.155; OCAK, s.243; ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.140; ÖZSUNAY, s..360; SUNGURBEY, s.6 vd.; YENER, s.63.

³⁷ ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.142.

³⁸ “*Tesis*” terimi, hukukumuzda iktisadî, ticarî veya sınaî işletmeler için de kullanıldığından, VELİDEDEOĞLU’nun da haklı olarak belirttiği gibi (bkz. s.256, dn.2), yanıltıcı bir anlam taşımaktaydı. Bunun yerine yüzyıllardan beri dilimize yerleşmiş olan “*vakıf*” teriminin tercih edilmesi son derece isabetli olmuştur.

-Son olarak yönetim şekli bakımından mazbut vakıflar, mülhak vakıflar, esnaf vakfi ve cemaat vakıfları olmak üzere ayrılır. Konumuzla ilgili olması ve farkı vurgulamak açısından, bu çalışmamızda, son gruba ilişkin ayrıntılı açıklamalar yapılacaktır.

2762 sayılı Vakıflar Kanununu yürürlükten kaldıran 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu⁴⁰, vakıfları, yönetim şekli bakımından yeni vakıflar, mazbut vakıflar, mülhak vakıflar, esnaf vakfi ve cemaat vakıfları olmak üzere ayırma tabi tutmuştur. Bu kavramlar yeni Yasanın 3. maddesinde açıklanmaktadır.

5737 sayılı yeni Vakıflar Kanununa göre (m.3) “*Yeni vakıf: Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıfları*” ifade eder. “Yeni vakıfların kuruluşu, mal varlığı, şube ve temsilcilikleri” başlıklı 5. maddeye göre: “*Yeni vakıflar; Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler.*

Yeni vakıfların kuruluşunda amaçlarına göre özgülenecek asgarî mal varlığı her yıl Meclisçe belirlenir.

Yeni vakıflar, vakıf senetlerinde yazılı amaçlarını gerçekleştirmek üzere Genel Müdürlüğe beyanda bulunmak şartıyla şube ve temsilcilik açabilirler. Beyannamenin düzenlenmesine ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Yabancılar, Türkiye’de, hukukî ve fiilî mütakabiliyet esasına göre yeni vakıf kurabilirler.” Keza “Yeni vakıfların yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulur ve bu vakıfların yönetim organlarında görev alanların çoğunluğunun, Türkiye’de yerleşik bulunması gerekir” (5737 sayılı Yasa m.6/f.son).

5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu’na göre mazbut vakıflar (m.3) “*Bu Kanun uyarınca Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurul-*

³⁹ AKINTÜRK, s.213; AKİPEK/AKINTÜRK, s.662-663; ATEŞ, s.3977; OCAK, s.243; DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.155; İNAN, s.171; İŞERİ, İnceleme, s.291; KILIÇOĞLU, s.231; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, s.263-264; ÖĞÜZ, Vakıf, s.1, dn.2; ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.140; ÖZSUNAY, s..359 vd.; ÖZTAN, Tüzel Kişiler, s.110; YENER, s.63; ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s.638. Tesisler hakkında ayrıntı için bkz. BERKİ, Vakıflar, s.11 vd.; GÖKTÜRK, Hüseyin Avni: Türk Medeni Hukuku, 1. Kitap, Şahsın Hukuku, Ankara 1954, s.222 vd.; OĞUZOĞLU, s.384 vd.; SAYMEN, s.425 vd.; VELİDEDEOĞLU, s.256 vd.

⁴⁰ 5737 sayılı Yasa için bk. RG. 27.02.2008, S: 26800. Yasa hakkındaki tutanak ve raporlar için bk. www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss98m.htm (e.t.01.03.2008).

muş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğünce yönetilen vakıfları” ifade eder.

Yürürlükten kaldırılmakla beraber konunun daha iyi anlaşılabilmesi için 2762 sayılı Vakıflar Kanununun mazbut vakıflarla ilgili düzenlemesine göz atmak yararlı olacaktır. 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 1. maddesine göre, mazbut vakıflar şunlardı: 4 birinci teşrin 1926 tarihinden önce vücut bulmuş vakıflardan;

A- Bu kanundan önce zabtedilmiş bulunan vakıflar,

B- Bu kanundan önce idaresi zabtedilmiş olan vakıflar,

C- Mütevelliliği bir makama şart edilmiş olan vakıflar,

D- Kanunen veya fiilen hayrî bir hizmeti kalmamış olan vakıflar,

E- Mütevelliliği vakfedenlerin ferilerinden başkalarına şart edilmiş vakıflar,

Vakıflar Umum Müdürlüğünce idare olunur. Bunların hepsine birden “Mazbut vakıflar” denir. Yasanın eski deyimlerini daha da sadeleştirecek olursak, mazbut vakıflar şu şekilde sınıflandırılabilir⁴¹:

Mülga (ortadan kaldırılmış) 743 sayılı TKM.nin yürürlük tarihi olan 4 Ekim (4 birinci teşrin) 1926 tarihinden önce var olan vakıflardan;

A - Bu kanundan önce zabtedilmiş bulunan vakıflar (Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulduktan sonra malvarlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne geçen vakıflar),

B - Bu kanundan önce idaresi zabtedilmiş olan vakıflar (Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulduktan sonra idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne geçen vakıflar),

C - Mütevelliliği bir makama şart edilmiş olan vakıflar,

D - Kanunen veya fiilen hayrî bir hizmeti kalmamış olan vakıflar,

E - Mütevelliliği vakfedenlerin ferilerinden (soyundan) başkalarına şart edilmiş vakıflar.

Kısaca mazbut vakıflar, 10 yıl boyunca müteveli ataması yapılmayan ya da kanunen veya fiilen hayrî hizmeti kalmadığından dolayı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsil ve idare edilen (eski deymiyle mazbutaya veya mazbutiyet altına alınmış) vakıflardır.

2762 sayılı Vakıflar Kanununun 6.maddesinin 2.bendinde “Umum Müdürlüğün idare ve temsil ettiği vakıflar da bir kül halinde hükmi şahsiyet

⁴¹ İMAMOĞLU, s.43-44.

sayılır” denilmekle, Vakıflar Genel Müdürlüğünün idare ve temsil ettiği mazbut vakıfların da ayrıca tüzel kişiliğe haiz olduğu belirtilmişti. Gerek bu hükmün, gerek yeni 5737 sayılı Vakıflar Kanununun aynı paraleldeki hükmü (m.7), gerekse vakıflarla ilgili mevzuatın incelenmesinden, mazbut vakıfların özel hukuka tabi tek bir tüzel kişiliği olduğu görülmektedir⁴². Nitekim 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu’nun 7. maddesine göre:

“Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar

On yıl süreyle yönetici atanamayan veya yönetim organı oluşturulamayan mülhak vakıflar, mahkeme kararıyla Genel Müdürlükçe yönetilir ve temsil edilir.

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce mazbut vakıflar arasına alınan vakıflarla, bu Kanuna göre mazbut vakıflar arasına alınan vakıflara bir daha yönetici seçimi ve ataması yapılamaz.

İlgililerin vakfiye şartlarına göre intifa hakları saklıdır.”

Ayrıca 2762 sayılı Vakıflar Kanunu 39. maddesi⁴³ ile onun yerine alan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu 7. maddede, mülhak vakıftan mazbut vakfa geçiş sonucunu doğuracak kurallar da öngörmüş, böylece mazbut vakıfların kapsamı genişlemiştir. Yani 10 yıldan beri idaresi (mütevelliliği) kimseye bırakılmamış olan vakıflarda artık tevcih (mütevelli tayin etme işlemi) yapılmaz ve bu vakıflar, mazbut vakıflar arasında katılır. Yine 2762 sayılı eski Vakıflar Kanunu 7. maddede belirtilen ve 36. maddeye yapılan atıf ile “süresi içinde kısmen veya tamamen kütüğe kaydettirilmeyen vakıflar, mazbut vakıflar arasına alınır” ifadesi ile 21. maddede öngörülen “mütevelli olması gerekenlerden hiç kimse sağ kalmamışsa, o vakıf, mazbut vakıflar arasına alınır” demek suretiyle mazbut vakıflar kavramı genişletilmişti⁴⁴. Bu şekilde mülhak vakıflardan 1973 yılı sonuna kadar, 1400 vakıf, mazbut vakıflar arasına alınmıştır. Bu durumda eski vakıflar içinde sadece cemaat vakıflarının kalacağı belirtilmektedir⁴⁵. Aslında 1935 tarihli eski 2762 sayılı Vakıflar Kanununun, cemaat vakıflarını bir tür güvence altına alarak (yani

⁴² İŞERİ, İnceleme, s.324; OCAK, s.243; www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/cemaat.asp. (e.t.18.12.2007)

⁴³ 2762 sayılı eski Vakıflar Kanunu’nun 39. maddesine göre: “Bu kanunun birinci maddesinde Umum Müdürlük tarafından idare edileceği gösterilen ve bu kanunun neşri tarihine kadar mazbutiyet altına alınmış olan vakıfların mazbutiyetleri kaldırılmaz. On seneden beri mütevelliliği kimseye tevcih edilmemiş olan vakıflarda artık tevcih yapılmaz.”

⁴⁴ İMAMOĞLU, s.44.

⁴⁵ İŞERİ, Ahmet/AKÜNAL, Teoman/ TEZEL, Adnan/BAYRAKERİ, Feridun: Türkiye’de Medeni Kanuna Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları, Ankara 1975, s.2.

mazbut vakıf haline getirilemeyen, kendilerince yönetilen) mülhak vakıf haline getirmiş olduğu da söylenebilir⁴⁶.

5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu'na göre (m.3), "Mülhak vakıf: Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıfları" ifade eder. Bu tanım, eski 2762 sayılı Yasada da aynen vardı (m.1/II). Mülhak vakıflar, Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre Meclis tarafından atanacak yöneticiler eliyle yönetilir ve temsil edilir. Vakıf yöneticileri kendilerine yardımcı tayin edebilirler. Mülhak vakıf yöneticilerinde aranacak şartlar ile yardımcılarının nitelikleri yönetmelikle düzenlenir. Vakfiyedeki şartları taşımamaları nedeniyle kendilerine yöneticilik verilemeyenler bu şartları elde edinceye, küçükler ile kısıtlılar fiil ehliyetlerini kazanıncaya ve boş kalan yöneticilik yenisine verilinceye kadar, vakıf işleri Genel Müdürlükçe temsilen yürütülür (5737 say. yeni Vaf. K. m.4/II; 2762 say. eski Vak.K. m.1/f.3). Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğünce niyabeten veya emaneten yönetilen mülhak vakıflar da vardı (2762 say. eski Vak.K. m.19/III ve m.21/I)⁴⁷.

Türkiye'de bugün için mazbut vakıf sayısının 41.720, mülhak vakıf sayısının 288, cemaat vakfı sayısının 161, yeni vakıf (1926 sonrası kurulan vakıf) sayısının 4.449 olduğu bildirilmektedir⁴⁸.

Esnaf vakıfları ise, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre (m.3), 2762 sayılı Yasanın yürürlüğünden önce kurulan ve esnafın seçtiği yönetim kurulu

⁴⁶ Benzer bir görüşe göre de 1935 tarihli 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, cemaat vakıflarının varlığı güvence altına alınmış bir tür mülhak vakıftır. Bkz. HATEMİ, Kişiler, §11, Kn.33-34. Yargıtay kararları da bu yöndedir. Örn. Bkz. YARGITAY HUKUK GENEL KURULU, E. 2002/16-159, K. 2002/355, 8.5.2002 (www.kazanci.com.tr, e.t.18.12.2007; GENÇCAN, s.599-601).

⁴⁷ İŞERİ, İnceleme, s.325-326.

⁴⁸ Bu rakamlar, VGM Müdürü Yusuf Beyazıt'ın verdiği rakamdır. Bkz. (hursiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=7758421&tarikh=2007-11-26, e.t.28.12.2007). Veto edilen 5555 sayılı Kanun Genel Gerekçesi'ne göre ise, Türkiye'de mazbut vakıf sayısı 41.550, mülhak vakıf sayısı 300, cemaat vakfı sayısı 161, yeni vakıf sayısı 4.449'dur. Bu Tasarı ve gerekçesi için bkz. www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/kanuntasari.cfm, (e.t.28.10.2007).

tarafından yönetilen vakıflardır⁴⁹. Halen bir adet Esnafa mahsus vakıf olduğu ifade edilmektedir⁵⁰.

Cemaat vakıflarının 2762 sayılı Vakıflar Kanununda tanımı yapılmakla birlikte, 1. maddenin 4. fıkrasında yer alan: “(Değişik 4. fıkra: 2437 - 24.3.1981) Cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen kişi veya kurullarca yönetilir. İlgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından teftiş edilir ve denetlenirler. Teftiş ve denetlemenin usulleri ve nasıl yapılacağı ile sonuçları çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.” hükmüne göre, cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen kişi veya kurullarca yönetilirdi (2762 say. Vak.K. m.1/f.4, c.1). Bu vakıflar, ilgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenirdi (2762 say. Vak.K. m.1/f.4, c.2).

5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu ise, ilk defa yasal anlamda cemaat vakıflarına tanım getirmiştir. 10. Cumhurbaşkanınca veto edilen 09.11.2006 tarihli 5555 sayılı Vakıflar Kanunu⁵¹ da, 3. maddesinde cemaat vakıflarını aynı şekilde tanımlanmıştı⁵². 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu tanımına göre (m.3): “*Cemaat vakfı: Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye’deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıfları*” ifade eder. Yöneticilerle ilgili hükme göreyse (m.6/III): “*Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Vakıf yöneticilerinin seçim usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.*” Şu durumda, cemaat vakıflarının yönetim kurulu seçimine ilişkin 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanununa uygun yeni bir Yönetmelik çıkartılması gerekmektedir ki 27 Eylül 2008 tarihinde 5737 sayılı Vakıflar Kanununa uygun “Vakıflar Yönetmeliği”⁵³ çıkarılarak bu boşluk kapanmıştır. Vakıflar Yönetmeliğinin 29 vd. maddeleri bu konuya ilişkindir.

Son duruma göre yasal anlamda **cemaat vakıfları**: 743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenisi yürürlüğe girmeden (4 Ekim 1926 tarihinden) önce vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar

⁴⁹ Benzer bir tanım ve bu konudaki açıklamalar için bk. İŞERİ, İnceleme, s.326-327; ÖNDER, s.105.

⁵⁰ www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/cemaat.asp. (e.t.18.12.2007). Bu esnaf vakfının adı “*Yorgancılar esnaf vakfı*”dır. Bkz. BERKİ, Vakıflar, s.63; ÖZDAMAR/DEĞER/ UÇKAN, s.142, dn.11; REYNA/ZONANO, s.84-85.

⁵¹ Veto edilen 5555 sayılı Yasa hakkında ileride açıklama yapılacaktır.

⁵² Aynı yöndeki tanım için bkz. ÖNDER, s.106.

⁵³ Bkz. R.G. 27.09.2008, S: 27010.

Kanunu gereği tüzel kişilik kazanmış olan, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait olan vakıflardır⁵⁴.

Yukarıda yaptığımız açıklamalarımız ve mevzuatı göz önüne alacak olursak; “**Cemaat (azınlık) vakıfları**, Türkiye’de yaşayan, müslüman olmayıp Türk vatandaşı olan, Ermeni, Yahudi ve Rum olanlara ve daha sonraları bunlara ilave olarak kabul edilen Keldani, Süryani, Bulgar Ortodoksları ile Hıristiyan Gürcülere ait⁵⁵ vakfiyesi olsun olmasın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış dinî ve hayrî kurumlardır”⁵⁶.

IV.CEMAAT VAKIFLARININ TAŞINMAZ MAL EDİNME SORUNUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

A. 1974 TARİHLİ YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI ÖNCESİ DURUM

Osmanlı Döneminde, kişi topluluklarına tüzel kişilik tanınmamış, hayır amaçlı özgülünen malların vakıf ve tüzel kişi niteliği kabul edilmiştir. Bu dönemde vakıflara tüzel kişilik tanınmakla birlikte, Müslüman olmayanların hayır amaçlı mal özgülmesi vakıf olarak kabul edilmemiştir. Bunun sebepleri arasında, Roma ve Cermen hukuklarının, uzun bir dönem vakıf kavramını ve bunlara tüzel kişilik sağlanmasını kabul etmemesi sonucunda cemaatlerde de vakıf kavramının gelişmemesi gösterilebilir⁵⁷. Ülkemizde kişi top-

⁵⁴ Benzer tanımlar için bk. İMAMOĞLU, s.46; ÖNDER, s.106-107.

⁵⁵ Benzer tanım, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından da yapılmaktadır. İnternet sitesindeki bilgiye göre: “*Cemaat vakıfları olarak, Rum, Ermeni ve Musevilere ait vakıflar akla gelir. Ayrıca, Bulgar, Gürcü, Süryani ve Kaldanilere ait vakıflar da bulunmaktadır.*” Bkz. www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/cemaat.asp. (e.t.18.12.2007).

⁵⁶ Benzer tanım için bkz. İMAMOĞLU, s.114-115. Benzer diğer tanım için bk. Anayasa Mahkemesinin, 4771 sayılı yasayla yapılan değişiklikleri Anayasaya aykırı görmeyerek reddettiği kararına karşı Ali HÜNER -Ertuğrul ERSOY tarafından yazılan karşı oy yazısı. Esas: 2002/146, Karar: 2002/201 sayılı, 27.12.2002 tarihli karar için bkz. RG. 11.12.2003, S: 25313.

⁵⁷ Roma ve Cermen hukuklarında kişi topluluklarına (dernekler vd.) tüzel kişilik tanınmış, hayır amaçlı mal topluluklarına tüzel kişilik tanınmamıştır. Özellikle Kiliselere özgülünen mallar bakımından vakıf kavramı ve tüzel kişilik kavramı uzun yıllar oluşmamış; İslâm hukukunda ise tersine kişi topluluklarına tüzel kişilik tanınmamış, hayır amaçlı özgülünen mal topluluklarına vakıf denmiş ve tüzel kişilik sağlanmıştır. Bu konuda bkz. AKÜNAL, s.4. vd., özellikle s.114 vd.; BALLAR, s.4-5; GÜNERİ, s.4-5; DURAL/ÖĞÜZ, s.210-211; HATEMİ, Vakıf Kurma, s.13 vd; KILIÇOĞLU, s.207; KOSCHAKER, Paul/AYİTER, Kudret: Modern Özel Hukuk Giriş Olarak Roma Özel

lulukları şeklinde tüzel kişiliklerin kurulmasına ilk kez 1325 (1909) tarihli Cemiyetler Kanunu ile izin verilmiş, tüzel kişilere taşınmazlara sahip olma hakkı ise 1328 tarihli “*Eşhası Hükmiyenin Gayrimenkul Emvali Tasarrufları*” adındaki Yasayla verilmiştir. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, tüzel kişilere taşınmaz mal edinme hakkı sağlanmış, tüzel kişilerin o tarihte tasarrufları altında olmakla beraber, başkaları üzerine tapuya tescil ettirdikleri mallarının bazı kayıt ve şartlarla kendi namlarına tescil ettirme olanağı verilmiştir. Bu olanakla birlikte cemaatler de intifa ettikleri taşınmazları kendi adlarına geçirme ve amaçlarını yaşatma olanağı elde etmiştir⁵⁸. Ancak bu Yasa'nın uygulanması ile her bir cemaate ait hayır kurumu (kilise, sinagog, hastane, vb.) bir vakıf tüzel kişiliği olarak kabul edilmiştir. Böylece vakfiyesi (vakıf kurucu senedi) olmayan cemaat vakıfları meydana gelmiştir⁵⁹.

17.2.1926 günlü 743 sayılı TKM'nin yürürlüğe girmesiyle, bu dönemden önce kurulan eski vakıfların yeni Yasa hükümlerine bağlı olması uygun görülmediğinden, 19.6.1926 gün ve 864 sayılı Kanunu Medeninın Sureti Meriyet ve Şekli Tatbiki Hakkında Kanun'un 8. maddesinde, Medeni Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflar hakkında ayrı bir yasal düzenleme yapılacağı belirtilmiş ve bu madde uyarınca 13 Haziran 1935 tarihinde yayımlanan 5.6.1935 günlü 2762 sayılı Vakıflar Kanunu⁶⁰ çıkarılmıştı. Bu Kanunla, Türk Kanunu Medenisinden önce eski hukuka göre kurulan vakıflara, varlıklarına ve vakfiyelerine zorunlu durumlar dışında dokunmadan yeni usul ve esaslar getirilmişti. Lozan Barış Antlaşmasının 42. maddesinde sözü edilen azınlık vakıfları 2762 sayılı Vakıflar Kanununa dahil edilmişti. 864 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran 3.12.2001 günlü, 4722 sayılı yeni Medeni Kanunun Yürürlük Kanunu 8. maddesinde ise, Türk Kanunu Medenisinin yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş bulunan vakıflar için yürürlükte olan özel hükümlerin saklı kalmaya devam edeceği kuralı getirilmektedir. 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu da bazen 2762 sayılı Yasaya göre kurulan cemaat ve esnaf vakıflarından bazen de 2762 sayılı Yasaya göre yürütülen mazbut vakıflardan söz ettiğine göre (m.3), 2762 sayılı Yasa kriterlerinin ve hükümlerinin uygulanmasına devam edileceği görülmektedir. 4.10.1926

Hukukunun Ana Hatları, İzmir 1993, s.94 vd., özellikle s.99-100; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, s.167-168 ve dn.1; ÖĞÜZ, Vakıf, s.5-7; ÖZSUNAY, s.6-7, s.18-19 ve s.352-353; SAYMEN, s.431 vd.

⁵⁸ İMAMOĞLU, s.48; ÖZSUNAY, s.18-19; REYNA/ZONANO, s.41.

⁵⁹ İMAMOĞLU, s.111; REYNA/ZONANO, s.42-43.

⁶⁰ 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, 13 Haziran 1935 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış olup, bu Kanun, yayımından altı ay sonra (13 Aralık 1936 tarihinde) yürürlüğe girmiştir (Vak. K.m.45).

tarihinden önce kurulan tüm vakıflar ile cemaatlere ait vakıflar, halen yürürlükte olan 5737 sayılı (yeni) Vakıflar Kanunu hükümlerine tabi olmakla beraber, yürürlükten kalkan 2762 sayılı uygun kurulup kurulmadıklarına bakılacak ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenecektir⁶¹.

2762 sayılı Vakıflar Kanunu, ilk kez cemaat vakıflarına denetim getirmiştir. Vakıflar Kanununun ilk halinde cemaat vakıfları, mülhak vakıflar içerisine alınmış, cemaat vakıfları 1938 yılına kadar, seçilen mütevellileri (yöneticileri) tarafından idare edilmiştir. 1929 tarihli Vakıflar Kanunu'nun ilk taslağında⁶², azınlık vakıflarının Yasa'nın yürürlüğe girmesinden itibaren kaldırılacağı; mallarının ise onlara tahsis edildikleri yöne göre yönetecek olan Devlete geçeceği belirtilmişti. Danıştay, azınlık vakıflarının yönetimine Devletçe el konulmasını, Lozan Anlaşmasına aykırı olacağı gerekçesiyle benimsememiş, bu nedenle TBMM görüşmeleri sırasında cemaatlerce yönetilen azınlık vakıflarının mütevellileri veya seçilmiş heyetleri tarafından yönetilmesi görüşü benimsenerek bu vakıflarda mülhak vakıflar arasına alınmıştır⁶³.

1936 yılında⁶⁴, 2762 sayılı Yasa'nın geçici 1. maddesi⁶⁵ ile cemaat vakıflarını yöneten kişilerce, bütün malların, gelirlerin ve bunları sarf edildikleri yerlerin birer beyanname ile 3 ay içinde Vakıflar İdaresine bildirilmesi şart koşulmuştur. Cemaat vakıflarının vakfiyeleri (vakıf senetleri) olmadığı için bunların vermiş oldukları "*1936 tarihli beyannameler (1936 beyanname-si)*", vakfiye yerine geçmiştir⁶⁶. Cemaat vakıflarının çoğunun tüzel kişiliği

61 Anayasa Mahkemesinin, 4771 sayılı yasayla yapılan değişiklikleri Anayasaya aykırı görmeyerek reddettiği kararına karşı Ali HÜNER -Ertuğrul ERSOY tarafından yazılan karşı oy yazısı. Esas: 2002/146, Karar: 2002/201 sayılı, 27.12.2002 tarihli karar için bkz. RG. 11.12.2003, S: 25313.

62 Bu taslağı, İsviçre'den çağrılan M.Hans Leeman adlı İsviçreli hukukçu hazırlamıştı. Bkz. ÖZTÜRK, s.341; ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.162; REYNA/ZONANA, s.42.

63 İMAMOĞLU, s.71; ÖZTÜRK, s.341-342; ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.162-163; REYNA/ZONANA, s.79.

64 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ve geçici 1. madde, 13 Aralık 1935 tarihinde yürürlüğe girmesine rağmen, uygulamada ve doktrinde 1936 tarihi esas alınmış ve "*1936 beyannameleri*" vakfiye olarak kabul edilmiştir. Bunun sebepleri arasında, cemaat vakıflarına yasanın yürürlüğe girmesinden sonra üç aylık bildirim süresi tanınmış olması ve 3 aylık sürenin 1936 yılının 13 Martında sona eriyor olması da gösterilebilir.

65 Geçici 1. madde hükmünün tamamına aşağıda metin içinde yer verilmiştir.

66 İMAMOĞLU, s.49; ORAN, s.84; REYNA/ZONANO, s.43 ve s.85 vd. Bu Kanunun asıl amacının İslamcıların ekonomik kaynakları kurutacak düzenlemeler yapmak olduğu, tüm

konusu tartışmalı olduğu için, bu vakıfların çoğu, Osmanlı döneminde ve sonrasında, inançlı işlem çerçevesinde nam-ı müstear (takma) veya nam-ı mevhum (bilinmeyen) adlarla (örneğin, Meryem Ana, Hz. İsa, Hristiyan azizleri veya melek isimleriyle) taşınmazları tapuya kayıt ettirmiştir⁶⁷.

3513 sayılı Kanunla 28.6.1938 tarihinde yapılan değişiklikte, cemaat vakıflarının mevcut mütevellileri tarafından idare edileceği, bundan sonraki mütevellilerin Vakıflar Genel Müdürlüğü (o tarihteki adıyla Vakıflar İdaresi) tarafından atama yoluyla belirleneceği kabul edilmiştir. Bu durum 1949 yılına kadar devam etmiş, 31.5.1949 tarih ve 5404 sayılı Yasa ile 1949 yılında yapılan değişiklikte, cemaat vakıflarının kendilerince seçilen kişi veya heyetlerce idare edileceği tekrar kabul edilmiş, 3513 sayılı Yasayla kaldırılan ayrıcalık yeniden cemaat vakıflarına verilmiş ve cemaat vakıfları, mülhak vakıflardan ayrı bir grup olarak düzenlenmiştir⁶⁸. Danıştay çeşitli tarihlerde verdiği kararlarla⁶⁹, cemaat vakıfları ayrı bir grup olarak kabul edilse bile, bunların mülhak vakıflar gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetiminde olduğunu kabul etmiştir.

24.3.1981 tarih ve 2437 sayılı Yasayla cemaat vakıfları hakkında yeni bir değişiklik yapılmış, ancak sistem aynı kalmıştır. Bugün için halen yürürlükte olan 5737 sayılı Vakıflar Kanununun 6. maddesinin 3. ve 4. fıkrasına göre:

“Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Vakıf yöneticilerinin seçim usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

vakıflardan bu yönde liste istendiği, ancak Atatürk'ün ömrü yetmediği için bu amacın gerçekleştirilemediği hakkında bk. ORAN, s.84. Ancak Yüce Atatürk'ün söylediği şu söz, bu görüşün yerinde olmadığını göstermektedir. Yüce Atatürk, 1 Mart 1922 tarihinde: *“Vakıfların, felsefeye ilişkin konuları dikkatle incelendiğinde, dinsel kurumlar ile birlikte hizmet ve topluma yardımcı amaç edindikleri saptanacaktır.”* demektedir. Bu bilgi için bkz. BALLAR, s.14.

⁶⁷ HATEMİ, Hüseyin: *“Cemaat Vakıfları Konusunda Düşünceler”*, Prof.Dr. Ergun ÖZSUNAY'a Armağan, İstanbul 2004 (Kıs.Cemaat Vakıfları), s.804; İMAMOĞLU, s.117; REYNA/ZONANO, s.41.

⁶⁸ İMAMOĞLU, s.72; ÖZTÜRK, s.344; REYNA/ZONANO, s.80-81.

⁶⁹ Danıştay Genel Kurulu'nun 14.4.1952 tarih ve E.52/82, K. 52/94 sayılı istişare görüşü ve bunu izleyen Danıştay Dairesi'nin 21.6.1960 tarih ve E.1960/7, K. 1960/2946 sayılı, Danıştay Dairesi'nin 09.1.1963 tarih ve E.1962/2560, K. 1963/83 sayılı ve Danıştay Dairesi'nin 20.2.1963 tarih ve E.1962/2954, K. 1963/699 sayılı kararları hakkında bkz. İMAMOĞLU, s.71-72.

Esnaf vakıfları, mülhak vakıfların tabi olduğu hükümlere tabidir. Bu vakıflar, esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilir.”

Vakıflar Kanununun cemaatleri ilgilendiren diğer hükümleri de 2762 sayılı Yasanın 44. maddesi ile geçici 1. maddesidir. 2762 sayılı Vakıflar Kanunu 44. maddesine göre: “*Bu kanunun neşri tarihinden en az on beş yıl evvelinden beri vakıf olarak tasarruf edildikleri vergi kayıtları icar kontratları ve eşhası hükmiyenin gayrimenkule tasarruflarına dair olan 16 Şubat 1328 tarihli kanunun neşrinden sonra tapuya verilmiş defterler ve müesseselerin hesap defterleri ve buna benzer vesikalarla anlaşılacak olan yerler o suretle vakıf kütüğüne kaydolunurlar. Bu kayıt vakıflar idaresinin istemesi üzerine tapuca o gayrimenkullerin kayıtlarına işaret ve keyfiyet münasip vasıtalarla ilân olunur. İlân tarihinden itibaren iki yıl içinde dâva yolu ile bir gûna itiraz olunmadığı takdirde o malların vakıf olarak katı tescilleri yapılır ve tapuları verilir. Tapu kayıtlarına işaret edilecek gayrimenkullere ait dâvalarda vakıflar idaresi ve varsa mütevellî de birlikte hasım olur.*

Bundan başka, vakıflar idaresinin 1515 sayılı kanun hükümlerinden istifade hakkı mahfuzdur.”

Yine 2762 sayılı Vakıflar Kanunun geçici 1. maddesine göre: “*A - Şimdiye kadar vakıflar idaresine hesap vermemiş olan bütün mütevelliler veya mütevellî heyetleri bu kanunun hükümleri yürümeğe başladığı günden itibaren üç ay içinde idare ettikleri vakıfların mahiyetlerini, varidat menbaalarını ve bunların sarf ve tahsis mahallerini, geçmiş son senenin varidat ve masraflarının miktar ve nevilerinin ve mütevelliliği hangi selâhiyetli merciin intihap veya kararına müsteniden ve hangi tarihten beri yaptıklarını gösterir bir beyanname tanzimine ve mensup oldukları vakıflar dairesine vermeğe mecburdurlar.*

B - Yukarki fıkra mucibince beyanname vermiş olan mütevellilere bir makbuz ilmühaberi verilir. Bu ilmühaberi hâmil olan kimseler bu kanun dairesinde vakıflarının idaresine devam ederler.

C - Birinci fıkrada yazılı müddet içinde beyanname vermemiş olanlar vakıflarında tasarruf edemezler. Gecikme haklı bir sebebe müstenit değilse veya verdikleri beyanname hakikate uygun bulunmazsa mütevellilikten derhal azlolunurlar.

Ç - Vakıflar idaresine verilecek beyannamelerin verildikleri tarihten itibaren, altı ay içinde tetkik ve tasdiki mecburidir. Bu müddet içinde tasdik edilmediği takdirde yalnız mukannen masraflar tasdik edilmiş sayılır.

D - Beyannameler muhteviyatının vesika ve teamüllere müstenit olması ve bu vesika veya teamüllerin bu kanunun neşrinden evvel mevcut ve mer’i bulunması şarttır.

E - Bu kanun hükümleri yürümeğe başladığı zaman mevcut olan ferilerden gayri mütevellilerle Vakıflar Umum Müdürlüğüince mütevellisi olmadığından veya mütevellisi mevcut olduğu halde vakfi bizzat idare edemediklerinden dolayı idare kendilerine tevdi edilmiş olan kaymakamlar şimdiye kadar olduğu gibi vakıfları idareye devam ederler. Azil veya her hangi bir suretle inhilâl vukuunda bu kanun hükümleri tatbik olunur.”

2762 sayılı Vakıflar Kanunu geçici 1. maddeye göre, cemaat vakıflarını yöneten kişilerce, bütün malların, gelirlerin ve bunları sarf edildikleri yerlerin birer beyanname ile Vakıflar İdaresine bildirilmesi şart koşulmuştur. Hemen yukarıda değindiğimiz gibi uygulamada bu bildirim “1936 Beyannamesi” denmiş, cemaat vakıflarının vakfiyeleri (vakıf senetleri) olmadığı için bunların vermiş oldukları 1936 tarihli beyannameler, vakfiye yerine geçmiştir⁷⁰. Cemaat vakıflarına ait bir çok taşınmaz, bu hükümden yararlanırlararak cemaat vakıfları adına kayıt edilmiştir. Ancak o dönemlerde, kadastro yapılan yerlerdeki taşınmazların bir kısmı cemaat vakıfları adına tescil edilememiştir. Gerçekten bazı kadastro bölgelerinde kayıtlar açık bırakılmış, bazılarında Hazine lehine kayıt yapılmış, bazılarında ise daha sonra açılan davalarla vakıflar lehine kararlar alınmıştır. Ancak Yargıtay’ın 02.12.1942 tarih ve 3/25 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile 44. madde hükmüne göre idari yoldan vakıf adına tescilin yapılabilmesi için kayıt sahibinin talebinin gerekli olduğu, bu olmazsa mahkeme kararı gerekeceği yolunda bir sonuca varmıştır. Bu karar, uygulamada tereddütlere yol açmış, adlarına nam-ı müstear veya nam-mevhum olarak tescil yapılanlar gaip olduğundan veya mirasçısı bilinmediğinden, beyan yapacak kimse doğal olarak bulunamamış, bu taşınmazlara kayyım atanması yoluna gidilmiştir. TBMM 2.7.1956 tarih ve 1972 sayılı yorum (tefsir) kararı⁷¹ ile soruna çözüm getirmeye çalışmış, bu kararda 16 Şubat 1328 (1912) tarihli “Eşhası Hükmiyenin Emvali Gayrimenkuleye Tasarrufuna Dair Kanunu Muvakkatten önce cemaat vakıflarının hukuken taşınmaz mal edinmemeleri nedeniyle bu mallara fiilen tasarruf ettiklerini, fiilen cemaat vakıflarının tasarrufunda bulunan tapuda müstear (takma adlarla) veya mevhum (bilinmeyen) kişiler üzerine kayıtlı yerlerle ilgili olarak, bu mallar kendi üzerlerine kayıtlı olan kişilerin rızalarına ihtiyaç olmadan cemaat vakıfları lehine tescil yapılması gerektiği, aleyhine kayıt düzeltilmesi yapan kişinin mahkemeye başvurmakta serbest olduğu” noktası vurgulanmıştır⁷². Böylece, cemaat vakıfları lehine tescil yapıl-

⁷⁰ İMAMOĞLU, s.75; REYNA/ZONANO, s.43.

⁷¹ Kararın tam metni için bkz. Düstur, Cilt 47/II, s.1363/67. Ayrıca bu kararın tam metni için bkz. KARÎNÂBÂDÎZÂDE/ SUNGURBEY, s.619 vd.

⁷² Bu tefsir kararı için bk.z İMAMOĞLU, s.75-76.

ması yolu kolaylaştırılmış ve idari açıdan sorun, 1974 tarihine kadar çözümlenmiştir.

B. 1974 TARİHLİ YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI SONRASINDA UYUM YASALARINDAN ÖNCEKİ DURUM

1974 tarihinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 8.5.1974 gün ve E.1971/2-820, K.1974/505 sayılı oybirliğiyle verilen kararında, kısaca Osmanlı Devleti döneminde kurulan mazbut veya mülhak vakıfların hiçbirisinin vakfiyesinde bağış alacağına dair bir hüküm olmadığından, azınlık vakıflarının 2762 sayılı Yasaya göre verdikleri “beyanname”ler, “vakıfname (vakfiye)” olarak kabul edilmiş, ancak bu vakıfnamede mal edinmeye ilişkin bir şerhin bulunmaması karşısında mal edinmeyeceklerine⁷³, bağış ve vasiyet kabul edemeyeceklerine hükmedilmiş, böylece bu yöndeki tartışmalar sona ermiş, ancak taşınmaz mal edinmede olumsuz karar sonrası, cemaat vakıflarının sahip oldukları taşınmazlar onlar lehine tescil edilmemiş, hatta bir kısım taşınmazlar ellerinden alınmaya başlanmıştır⁷⁴. Bu durum, Hukuk Devleti açısından tasvip edilmeyecek bir durum idi⁷⁵. Gerçekten de bu beyannameler “vakfiye” sayılmakla birlikte yeni bir mal edinme amacı karakteri olmadığından, cemaat vakıflarının bu beyannamelerde belirtilmeyen taşınmazlarının geri alınması yolu açılmıştır⁷⁶. 4771 sayılı Kanunun yürürlüğe konulmasına kadar da Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bu yöndeki kararı uygulanmıştır⁷⁷. Gerekçeleriyle önemli olduğuna inandığımız bu karara göre: “16 Şubat 1328 (1912) tarihli «Eşhasi Hükmiyenin Emvali Gayrimenkuleye Tasarrufu» hakkındaki kanuna göre, önce Hükümet ve Be-

⁷³ Oysa ORAN’ın da belirttiği gibi (s.85), bu beyannameler, birer taşınmaz listesi olup, taşınmaz edinme amacıyla hazırlanmadığından, bu beyannamelere genel olarak taşınmaz edinme amacı eklenmemiştir.

⁷⁴ İMAMOĞLU, s.118-119; ORAN, s.84; ÖZİPEK, Bekir Berat: “Gayrimüslim Vakıflarının Sorunları”, 2001, (www.megarevma.net/vakifSORUNU.htm, e.t.20.10.2007); REYNA/ZONANO, s.88 vd. Yargıtay’ın 1974 tarihli kararının perde arkasında, Yunanistan’la başlayan 1970 sonrası Kıbrıs krizi olduğu görüşü için bkz. ORAN, s.84. 1974 tarihli HGK kararının ve cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmelerinin engellenmesine yönelik eleştiriler için bk. SUNGURBEY, s.353 vd.; KARİNÂBÂDÎZÂDE/SUNGURBEY, s.658, dp.1.

⁷⁵ Hangi yönlerden Hukuk Devletine aykırılık olduğu hakkında ayrıntı için HATEMİ, Cemaat Vakıfları, s.805-806.

⁷⁶ ORAN, s.85; REYNA/ZONANO, s.91.

⁷⁷ ORAN, s.85; REYNA/ZONANO, s.90 vd.

lediye Daireleri, sonra özel kanunları gereğince dernekler ve daha sonra Hükümetçe sözleşme veya şartname ya da tüzükleri uyarınca, Türk Ticaret ve Sanat ve İnşaat Şirketleri taşınmaz mal edinebilirler. Aynı Kanunun geçici fıkrasında ise, Türk Hayır Kurumları tarafından şimdiye kadar «Nami müstear» ile köy ve ilçelerde tasarruf oluna gelen taşınmazların bu Kanunun yayımından başlayarak 6 ay içinde başvurmaları halinde, kurumlar adına kaydın düzeltileceği, böylece tapuya başvurmayan veya davayı gerektiren bir hal var olmasına rağmen davaya konu yapılmayan yerlerin bundan sonra kurumlara ait olduğu yolundaki iddiaların dinlenemeyeceği ön görülmüştür.

Görülüyor ki, Türk olmayanların meydana getirdikleri tüzel kişiliklerin taşınmaz mal edinmeleri yasaklanmıştır. Çünkü; Tüzel kişiler gerçek kişilere oranla daha güçlü oldukları için, bunların taşınmaz mal edinmelerinin kısıtlanmamış olması halinde, Devletin çeşitli tehlikelerle karşılaşacağı ve türlü sakıncalar doğabileceği açıktır, işte bu görüşten hareket edilerek 2644 sayılı Tapu Kanununun 35. maddesi ile Kanuni hükümler yerinde kalmak ve karşılıklı olmak şartıyla yabancı gerçek kişilerin Türkiye 'de satın alma veya miras yolu ile taşınmaz mal edinmeleri mümkün kılınmış, olduğu halde, tüzel kişiler bundan yoksun bırakılmışlardır. Esasen Osmanlı İmparatorluğu devrinde de 7 Sefer 1284 tarihli kanunla yabancı gerçek kişilere Türkiye 'de taşınmaz mal edinme hakkı verilmişken, 1328 tarihli kanunla yabancı tüzel kişiler bundan ayırık tutulmuşlardır.

Lozan Antlaşmasına bağlı «ikamet ve salahiyeti» adliyye sözleşmesinin birinci maddesiyle Türkiye 'deki yabancı tüzel kişilere tam bir muameleyi müteakibile uygulanması şartı öngörülmüş ve bu sebeple de 2644 sayılı Tapu Kanununun 5. maddesiyle (mevcudiyetleri Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince tanınmış olan yabancılara ait dini ilmi ve hayri müesseselerin fermanlara ve Hükümet kararlarına müsteniden sahiplendikleri gayrimenkullerin, bu belgelerin dışına çıkmamak ve hükümetin izni alınmak şartıyla müesseselerin hükmi şahısları namına tescil) olunacağı hükmü konulmak suretiyle kazanılmış haklar korunmuştur.

5404 sayılı Kanunla değiştirilen Vakıflar Kanununun 1. maddesinin son fıkrasında, cemaatlerin ve esnafa ait vakıfların kendileri tarafından seçilen kişi veya kurullarca yönetileceği öngörülmüş, böylece bunlar, tüzel kişiliklerine dokunulmamak üzere bir statüye bağlanmıştır. Vakıflar Kanununun 44. maddesinde, (16 Şubat 1328 tarihli Kanunun yayımlanmasından sonra tapuya verilmiş defterleri ve buna benzer belgelerle anlaşılacak olan yerlerin o yolda vakıflar kütüğüne (gececeği hükmü yer almıştır. Bu suretle, vakıf niteliği kazanan cemaatlere ait hayri, ilmi, bedii amaçlar güden kuruluşların düzenlenmiş

vakıfnameleri bulunmadığı için az önce belirtilen 44. madde gereğince bunların süresinde verdikleri beyannamelerinin (vakıfname) olarak kabulü zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Nasıl ki, vakıfname de mal edinme için açıklık olmayan hallerde vakıf tüzel kişiliği mal edinemezse; beyannamelerinde bağış kabul edecekleri yolunda açıklık olmayan hayır kurumları da gerek doğrudan doğruya, gerekse vasiyet yolu ile taşınmaz iktisap edemezler. Çünkü, vasiyeti kabul yararına vasiyet yapılaraya ait bir haktır. Vakıf (vakfeden) vakıfnamesinde izin vermedikçe onun iradesi dışına çıkılıp mal kabul olunamaz. Öyle ise Balıklı Rum Hastanesinin vasiyet yolu ile taşınmaz mal edinmeyeceği gözetilip Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen özel daire bozma kararına uyularak Hazinesinin itirazlarının kabulü gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Direnme kararı bozulmalıdır.”

Kararda varılan sonuçlar özetle şöyledir⁷⁸: 1-Eşhası Hükmiyenin Emvali Gayrimenkuleye Tasarrufu hakkındaki Kanununa göre Türk olmayanların meydana getirdikleri tüzel kişiliklerin taşınmaz mal edinmeleri yasaklanmıştır. 2- Tapu Kanununun 35. maddesi ile yabancı tüzel kişiler taşınmaz mal edinmekten yoksun bırakılmışlardır. 3- Lozan Antlaşmasına göre Türkiye’deki yabancı tüzel kişiler için karşılıklı muamele şartı öngörölmüş ve bu nedenle Tapu Kanununun 5. maddesinde, bazı koşullarla yabancılara ait dini, ilmi ve hayri müesseselerin usulüne göre edindikleri taşınmazların tescil olunabileceği hükmü kabul edilerek kazanılmış haklar korunmuştur. 4- Vakıf niteliği kazanan cemaatlere ait hayri, ilmi ve bedii amaç güden kuruluşların düzenlenmiş vakıfnameleri bulunmadığı için Vakıflar Kanununun 44. maddesi gereğince verdikleri beyannamelerin «Vakıfname» olarak kabulü zorunludur. Beyannamelerinde bağış kabul edecekleri belirtilmeyen hayır kurumları, doğrudan doğruya veya vasiyet yoluyla taşınmaz mal edinmezler. Çünkü, vasiyeti kabul, yararına vasiyet yapılaraya ait bir haktır. Vakfeden, vakıfnamesinde izin vermedikçe onun iradesi dışına çıkılıp mal kabul edilemez.

Yargıtay, daha sonraki kararlarında⁷⁹, özellikle 1936 beyannamesinde gözükmeyen, daha sonra bağışlanan mallar için, vakfın kuruluş senedinin araştırılması gerektiğini, vakfın kuruluş senedinde vakfın bağış kabul edecekđi yazılmamışsa, cemaat vakıflarının bağış veya vasiyet yoluyla taşınmaz

⁷⁸ Karar ve özet için bk. www.kazanci.com.tr (e.t.22.10.2007).

⁷⁹ Örneğin, Y. 1. HD., 6.12.1999, E.1999/12630, K.1999/12902 sayılı kararı; Y. 1. HD., 25.9.2001, E.2001/7572, K.2001/9660 sayılı kararı (bu kararlar hakkında bkz. İMAMOĞLU, s.79-80).

iktisap edemeyeceğine hükmetmiştir. Ayrıca YARGITAY HUKUK GENEL KURULU, E. 2002/16-159, K. 2002/355, 8.5.2002 tarihli kararında, kısaca, cemaat vakıflarının sadece zilyetlikle mal edinmeyeceği sonucuna varmıştır⁸⁰.

Özetle belirteceğimiz bu karara göre: “Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlüğe girdiği tarihten önce açıklanan amaçları gerçekleştirmek üzere azınlıklar tarafından kurulduğu kabul olunan vakıflara “Cemaat Vakıfları” denilmektedir. Cemaat vakıfları “mülhak vakıf” olarak kabul edilmiştir. Mülhak vakıflar ise tüzel kişiliğe sahiptirler. Vergi kayıtları zilyetlik belgesidir. Mülkiyeti belgeleyen ve gösteren belge niteliğinde olmadığından zilyetlikle birleşmeyen vergi kayıtlarına değer de verilemez. Vakıflar, belli amaca özgülünen ve o amacın gerçekleşmesi için yeterli olan mal topluluklarıdır.

Kazandırıcı zamanaşımı ile edinme için temel koşul “malik” sıfatıyla zilyetliktir. Zilyetlikle mal edinme, başkasına ait bir taşınmazın belli bir zaman dilimi içinde eylemli olarak ele geçirilmesi işlemidir. Taşınmazın Devlete veya özel kişilere ait olması sonuca etkili değildir. Zilyetlikle kazanmada zilyedin iyi niyetli olması da gerekmemektedir. Başkasına ait olan bir mal ele geçirilerek hayır işlenemez ve ibadet yapılamaz. Yöneticilerin vakfa ait olmayan bir taşınmazı kullanmaları malik sıfatıyla olamaz. Çünkü vakıf yöneticileri vakfedilen malları yönetmekle yükümlüdürler. Yöneticiler tarafından vakfeden kişi veya kişilerin gerçek arzularına aykırı şekilde işlem yapılması, bundan vakıf yararına sonuç çıkarılması vakıf düşüncesi ve ilkesi ile bağdaşamaz.

Hukuk Genel Kurulu'nun 8.5.1974 gün 2/820-505 sayılı kararında vakıfnamede açıklık bulunmayan hallerde vakıfların bağış veya vasiyet yoluyla taşınmaz mal edinemeyecekleri hükme bağlanmıştır. Bu kararda da vakfeden kişi veya kişilerin arzularına özel önem ve değer verildiği görülmektedir. Malik sıfatıyla zilyetlikten söz edilemeyeceğinden zilyetlikle edinme koşullarının gerçekleştiği de kabul edilemez. Açıklanan nedenlerle vakıflar zilyetlik suretiyle taşınmaz mal edinemezler. Davacı kilise vakfının da hayri ve dini amaçlı bir vakıf olması nedeniyle zilyetlikle taşınmaz mal edinmesi mümkün değildir. Lozan antlaşmasında cemaat vakıflarının zilyetlikle mal edinebileceklerine ilişkin açık ve kapalı bir hükümde bulunmamaktadır”

Bu sonuncu kararlar cemaat vakıflarına zilyetlikle mal edinme yolu da kapandığından, mülkiyet hakkı bakımından olumsuzluk daha da artmıştır.

80 Aynı yöndeki diğer bir karar için bkz. YARGITAY 17. HUKUK DAİRESİ, E. 2002/2188, K. 2002/2113, T. 2.4.2002 Kararlar için bkkz. www.kazanci.com.tr-e.t.18.12.2007.

C. UYUM YASALARINDAN SONRAKİ 5737 SAYILI YENİ VAKIFLAR KANUNUNDAN ÖNCEKİ DURUM

1974 tarihli Yargıtay kararından sonra, cemaat vakıflarının taşınmaz mallarının geri alınmaya başlanması birçok şikayeti de beraberinde getirmiştir.

Avrupa Birliği'ne uyum Yasaları çerçevesinde 2762 sayılı Vakıflar Kanununun cemaat vakıfları ile ilgili hükümlerinde 4771, 4778 ve 4928 sayılı Yasalarla değişiklik yapılmıştır⁸¹. Bu Yasalara ve bu Yasalara dayanılarak çıkartılan Yönetmeliklere hemen aşağıda değinilecektir. AB'ye uyum Yasaları çerçevesinde çıkarılan özellikle 4771 sayılı Yasanın kabulünden sonra, Kanun çerçevesinde 5 yıl içinde 121 azınlık vakfının, 1262 adet taşınmaz malla ilgili olarak başvuruda bulunduğu belirlenmiş, yapılan incelemeler sonucunda 364 adet taşınmaz mal bu vakıflar adına tescil edilmiştir⁸². Öte yandan tescil talebinde bulunulan 898 adet taşınmaz mal, kamu kurum ve kuruluşlar ile gerçek kişiler adına kayıtlı bulunduğundan (114 adedi Hazine, 28 adedi Vakıflar Genel Müdürlüğü, 294 adedi şahıs, 452 diğer kurum ve kuruluşlar) azınlık vakıfları adına tescil edilmemiştir. Kanun çerçevesinde ayrıca 6 adet vakfın 22 adet taşınmaz mal bağış alma talebi olumlu karşılanırken, 5 vakfın 6 adet taşınmaz mal satın alma talebine, 5 adet vakfın 9 adet taşınmaz malının satışına izin verilmiştir⁸³. 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu uyum yasaları çerçevesinde çıkan 4771 ve 4778 sayılı Yasalardan daha geniş haklar getirmiş olup bunlara da ileride değinilecektir⁸⁴.

2762 sayılı Vakıflar Kanununda değişiklik yapan 4771 sayılı 03.08.2002 tarihli "*Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun*"un⁸⁵ 4. maddesi ile 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesine son fıkralar (6-7. fıkra olarak) eklenmiştir. Bu eklenen fıkra hükümlere göre: "*Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Bakanlar Kurulunun izniyle*

81 Bu Yasalar ve cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmelerinde kolaylıklar tanınmasını yerinde bulmayan oldukça olumsuz görüşler için bkz. ÇEÇEN, Anıl: "*Türkiye Yeniden Bizans'a Dönüştürülüyor*" başlıklı yazı (dipdalgasi.org/node/125, e.t.22.10.2007).

82 AB'ye uyum sürecinin cemaat vakıflarını ilgilendiren kısmı ve bu durumu "*beyaz sahife*" olarak nitelendiren görüş hakkında bkz. REYNA/ZONANO, s.111 vd. Özellikle s.127. 1974 tarihli olumsuz HGK kararından sonra, gerçekten de Uyum yasalarını beyaz sayfa olarak nitelendirmek yerinde bir görüştür.

83 ORAN, s.106-107. Bu konudaki haber için bkz. www.haberler.com/364-adet-tasinmaz-mal-azinlik-vakiflari-adina (e.t.18.12.2007). Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün konuyla ilgili verileri için bkz. ORAN, s.108 vd.

84 Bk. İleride Bölüm VII.

85 RG. 9.08.2002, S:24841.

dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufla bulunabilirler.” (Bu 6. fıkra aşağıda belirtildiği gibi 4778 sayılı Yasa ile değiştirilmiştir.).

“Bu vakıfların dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, her ne suretle olursa olsun, tasarrufları altında bulunduğu, vergi kayıtları, kira sözleşmeleri ve diğer belgelerle belirlenen taşınmaz mallar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurulması halinde vakıf adına tescil olunur. Cemaat vakıfları adına bağışlanan veya vasiyet olunan taşınmaz mallar da bu madde hükümlerine tabidir.” (Bu 7. fıkra halen yürürlükte.)

Uyum yasaları genelde olumlu karşılanmakla beraber, cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmelerini, 4771 sayılı Yasada, Bakanlar Kurulu iznine bağlamak, cemaat vakıflarında hayal kırıklığı yaşatmıştır⁸⁶.

Bu Kanunun Anayasa aykırılığı ileri sürülmüşse de Anayasa Mahkemesi, iptal istemini, 4771 sayılı yasayla yapılan değişiklikleri Anayasaya aykırı görmediğinden, reddetmiştir⁸⁷.

4771 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik sonrası, 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 1 inci maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen altı aylık süre 09.02.2003 tarihinde sona ermiş, 4778 sayılı Yasa ile de izin makamı değiştirilmiş olduğundan ve sürenin kısalığı dikkate alınarak 4928 sayılı Yasa⁸⁸ ile geçici 2. madde eklenmiş, Cemaat vakıflarına, 4928 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği (19.07.2003) tarihinden itibaren onsekiz ay içinde 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 1 inci maddesinin yedinci fıkrası (hemen yukarıda verdiğimiz, halen yürürlükte olan 4771 sayılı Yasa ile eklenen hüküm) uyarınca tescil başvurusunda bulunma hakkı verilmiştir⁸⁹.

4771 sayılı Yasaya dayanılarak çıkarılan 2002 tarihli “*Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri Ve Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları*

⁸⁶ Bu görüşün gerekçesi için bkz. REYNA/ZONANO, s.131-132.

⁸⁷ Esas: 2002/146, Karar: 2002/201 sayılı, 27.12.2002 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. RG. 11.12.2003, S: 25313.

⁸⁸ RG. 19.07.2003, S:25173.

⁸⁹ GENÇCAN, Vakıf, s.21.

Hakkında Yönetmelik"⁹⁰, 4778 sayılı Yasaya dayanılarak çıkartılan Yönetmelik ile ilga edilmiştir⁹¹.

2762 sayılı Vakıflar Kanununda değişiklik yapan 4778 sayılı 02.01.2003 tarihli "*Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun*"un⁹² 3. maddesi ile 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesinin altıncı fıkrası değiştirilmiş ve maddeye 7. fıkraya eklenmiştir. Bu değiştirilen ve eklenen fıkraya hükümleri şu şekildedir: "*5.6.1935 tarihli ve 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 1 nci maddesinin altıncı fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkraya eklenmiştir.*

Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Vakıflar Genel Müdürlüğünün izniyle dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufta bulunabilirler.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir."

4778 sayılı Yasaya dayanarak ayrıca "*Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufta Bulunmaları Ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik*"⁹³ çıkartılmış, bu yönetmelik (m.9), yukarıda değindiğimiz gibi 4771 sayılı Yasaya dayanarak çıkartılan "*Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri Ve Bunlar Üzerinde Tasarrufta Bulunmaları Hakkında Yönetmelik*"i yürürlükten kaldırmıştır. Bu sonuncu Yönetmelik, cemaat vakıfları tarafından daha olumlu karşılanmıştır⁹⁴. Cemaat Vakıfları Yönetmeliği, faaliyette bulunan cemaat vakıflarını tek tek ve adlarıyla liste halinde belirtmiştir. Bu yönetmeliğe göre, 160 adet cemaat vakfı halen faaliyettedir. Yönetmeliğe göre, cemaat vakıflarının sayısı toplam 160'dır. Bunlardan 75'i Rum, 51'i Ermeni, 18'i Yahudi, 9'u Süryani, 2'si Bulgar, 1'i Gürcü, 3'ü Keldani, 1'i Maroni'dir. Rumlara ait 44 ilkokul, 9 orta-lise Ermenilere ait 22 ilkokul, 4 Orta, 5 lise; Yahudilere ait 4 ilkokul, 1 lise, tüm azınlık vakıflarına ait 200 Kilise Rumlara ait bir hastahane (Balıklı Rum Hastahanesi); Ermenilere ait iki hastahane (Yedi kule Surp Pırgıç Ermeni Hastahanesi, Taksim Surp Agop Hastahanesi) ile Yahudilere ait bir

⁹⁰ RG. 04.10.2002, S: 24896.

⁹¹ Bu Yönetmeliğin eleştirisi için bkz. ORAN, Baskın, "Gayrimüslim Vakıfları: Son Durum" (www.tesev.org.tr/etkinlik/b_oran_sunum.php, e.t.18.11.2007).

⁹² RG.11.01.2003, S:24990.

⁹³ RG.24.01.2003, S: 25003.

⁹⁴ Bu konuda ve idari uygulama örnekleri için bkz. REYNA/ZONANO, s.136 vd.

Hastahane (Balat Or Ahayım Hastahanesi) vardır⁹⁵. Ne var ki bu Yönetmelik de 5737 sayılı Vakıflar Kanununa uygun olarak çıkarılan son “Vakıflar Yönetmeliği”⁹⁶ (m.183) ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Açıklamalarımızda bazen 4778 sayılı Yasaya dayanarak çıkartılan Yönetmelik (kısaca eski Cemaat Vakıfları Yönetmeliği) hükümlerine değinilecektir. Ancak öncelikle yukarıda çeşitli Kanun hükümleriyle değişiklik yapıldığı için karışık gibi duran cemaat vakıflarıyla ilgili yürürlükte olan hükümlere değinmek yerinde olacaktır. Ayrıca konunun daha iyi anlaşılabilmesi için 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu öncesinde yürürlükte olan 2762 sayılı Yasa hükümlerine de değinmek gerekir. Buna göre, cemaat vakıflarıyla ilgili yürürlükten kalkan 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 1. maddesinin 4. vd. fıkraları ile geçici maddelerinin son hali (17 Ocak 2008 itibarıyla) şu şekildeydi:

2762 sayılı Vakıflar Kanunu m.1: “...(*Değişik 4. fıkra: 2437 - 24.3.1981*) *Cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen kişi veya kurullarca yönetilir. İlgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından teftiş edilir ve denetlenirler. Teftiş ve denetlemenin usulleri ve nasıl yapılacağı ile sonuçları çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.*

(*Ek 5. fıkra: 2437 - 24.3.1981*) *Cemaat vakıflarının Türk Kanunu Medenisinin 78 inci maddesi gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğüne ödeyecekleri teftiş ve denetleme masraflarına katılma payının, genel bütçeden karşılanmasına Bakanlar Kurulunca karar verilebilir. Bu karar anılan vakıfların teftiş ve denetimini etkilemez.*

(*Değişik 6. fıkra: 4778 - 2.1.2003 / m.3*) *Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün izniyle dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufla bulunabilirler.*

(*Ek 7. fıkra: 4771 - 3.8.2002 / m.4 a*) *Bu vakıfların dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, her ne suretle olursa olsun, tasarrufları altında bulunduğu, vergi kayıtları, kira sözleşmeleri ve diğer belgelerle belirlenen taşınmaz mallar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurulması halinde vakıf adına tescil olunur. Cemaat vakıfları adına bağışlanan veya vasiyet olunan taşınmaz mallar da bu madde hükümlerine tabidir.*

⁹⁵ Bu konudaki veriler için ayrıca bkz. www.mmvakder.org.tr/yazilar.asp?id=1. (e.t.18.12.2007).

⁹⁶ Bkz. R.G. 27.09.2008, S: 27010.

(Ek 8.fıkra: 4778 - 2.1.2003 / m.3) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

GEÇİCİ MADDE 1 - A - Şimdiye kadar vakıflar idaresine hesap vermemiş olan bütün mütevelliler veya müteveli heyetleri bu kanunun hükümleri yürümeğe başladığı günden itibaren üç ay içinde idare ettikleri vakıfların mahiyetlerini, varidat menbaalarını ve bunların sarf ve tahsis mahallerini, geçmiş son senenin varidat ve masraflarının miktar ve nevilerinin ve mütevelliliği hangi selâhiyetli merciin intihap veya kararına müsteniden ve hangi tarihten beri yaptıklarını gösterir bir beyanname tanzimine ve mensup oldukları vakıflar dairesine vermeğe mecburdurlar.

B - Yukarki fıkrada mucibince beyanname vermiş olan mütevellilere bir makbuz ilmühaberi verilir. Bu ilmühaberi hâmil olan kimseler bu kanun dairesinde vakıflarının idaresine devam ederler.

C - Birinci fıkrada yazılı müddet içinde beyanname vermemiş olanlar vakıflarında tasarruf edemezler. Gecikme haklı bir sebebe müstenit değilse veya verdikleri beyanname hakikate uygun bulunmazsa mütevellilikten derhal azlolurlar.

Ç - Vakıflar idaresine verilecek beyannamelerin verildikleri tarihten itibaren, altı ay içinde tetkik ve tasdikı mecburidir. Bu müddet içinde tasdik edilmediği takdirde yalnız mukannen masraflar tasdik edilmiş sayılır.

D - Beyannameler muhteviyatının vesika ve teamüllere müstenit olması ve bu vesika veya taamüllerin bu kanunun neşrinden evvel mevcut ve mer'i bulunması şarttır.

E - Bu kanun hükümleri yürümeğe başladığı zaman mevcut olan ferilerden gayri mütevellilerle Vakıflar Umum Müdürlüğünce mütevellisi olmadığından veya mütevellisi mevcut olduğu halde vakfı bizzat idare edemediklerinden dolayı idare kendilerine tevdi edilmiş olan kaymakamlar şimdiye kadar olduğu gibi vakıfları idareye devam ederler. Azil veya her hangi bir suretle inhilâl vukuunda bu kanun hükümleri tatbik olunur.

GEÇİCİ MADDE 2.- (Ek: 4928 - 15.7.2003 / m.2) Cemaat vakıfları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onsekiz ay içinde 1 inci maddenin yedinci fıkrası uyarınca tescil başvurusunda bulunabilirler.

GEÇİCİ MADDE 2.- (Ek: 4916 - 3.7.2003 / m.35) Vakıflar Genel Müdürlüğüne veya mazbut vakıflara ait taşınmazlarda, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte kiracılık ilişkisi nizalı şekilde devam edenler veya 31.12.2002 tarihinden önce işgalci durumunda olanlar, bu maddenin yürürlük tarihinden itibaren dört ay içinde sözleşme yapmak üzere müracaat edebilirler.

Müracaat edenler ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak tebliğat tarihinden itibaren bir ay içinde; Bölge müdürlüklerinde oluşturulacak komisyonlarca en fazla beş yıl için tespit edilecek kullanım bedellerini, varsa kullanıcılar tarafından daha önce yapılan her türlü ödemeler mahsup edilmek kaydıyla, peşin veya en geç altı ay içinde kanuni faizi ile birlikte ve eşit taksitlerle ödemeleri, varsa üzerinde izinsiz olarak yapı inşa edilmiş taşınmazlardaki yapıları bedelsiz olarak terk ve teberru etmeleri ve açılmış olan davalardan vazgeçmeleri şartıyla, sözleşme yapılabilir. Ancak, Vakıflar Genel Müdürlüğüne değerlendirilmesi öngörülen veya teslim ve tahliye edilen taşınmazlar için kira sözleşmesi yapılmaz.

Birinci fıkra hükümleri uyarınca sözleşme yapılmaması durumunda, hükmün almaya veya tebliğat yapmaya gerek kalmaksızın, Vakıflar Genel Müdürlüğüne başvurusu üzerine, taşınmazı kullananlar, ilgili mülki amirler tarafından otuz gün içinde taşınmazdan tahliye edilir.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilidir.”

2762 sayılı Vakıflar Kanununda 4771 sayılı ve 4778 sayılı değişikliklerle, eskiden kurulmuş bulunan cemaat vakıflarının mal edinmelerindeki engeller kaldırılmış olup, yeni cemaat vakfi kurulması hususu kabul edilmiştir. Bu husus, 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu bakımından da aynen geçerlidir. Çünkü 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu da sadece yürürlükten kalkan 2762 sayılı Yasaya göre kurulan cemaat vakıflarından söz ederek (m.3), yeni Kanun döneminde cemaat vakfi kurulamayacağını dolaylı yoldan belirtmiştir. Gerçekten de 4721 sayılı Medeni Kanunumuza göre (m.101/IV), Cumhuriyetin Anayasa ile belirlenen niteliklerine ve Anayasa'nın temel ilkelerine, hukuka, ahlaka, ulusal birliğe ve ulusal çıkarlara aykırı ya da belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulması yasaklanmıştır. Bu yüzden Ülkemizde yeni bir cemaat vakfi kurulamaz⁹⁷. Buna karşılık, dinî amaçlı olmak üzere bir kilise, havra veya sinagog gibi ibadet yerlerinin onarılması ya da bakımı için dinî amaçlı (dinsel veya diyanî) vakıf kurulabilir⁹⁸. Ayrıca Yargıtay kararlarında da ifadesini bulduğu üzere, 101. maddenin 4. fıkrasındaki bu hüküm, sınırlayıcı bir hüküm olduğundan dar yorumlanmalıdır ve kamu düzenini bozucu ve genel ahlâka aykırı-

⁹⁷ EM, s.40; ORAN, s.84; ÖNDER, s.109.

⁹⁸ Bu konuda bk. AKİPEK/AKINTÜRK, s.668-669; BALLAR, s.311 vd.; BERKİ, Vakıflar, 2. Bası, s.119 vd.; BERKİ, Vakıflar, s.9 ve s.48-49; DALAMANLI, s.305; GÜNERİ, s.175 vd.; OCAK, s.242; SAYMEN, s.428; VELİDEDEOĞLU, s.260; ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s.642; ZEVKLİLER/HAVUTCU, s.203.

rı olmamak kaydıyla belirli bir cemaat mensubunun desteklenmesi de olanaklıdır⁹⁹.

4778 sayılı Yasaya dayanarak çıkarılan son Cemaat Vakıfları Yönetmeliği'nin¹⁰⁰ 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanununa uygun hale getirilmesi ve bu amaçla yeni bir Yönetmelik çıkarılması gerekmekteydi ki 5737 sayılı yeni Vakıflar Yönetmeliği bu boşluğu kapatmıştır. 5737 sayılı Vakıflar Kanununa uygun bir şekilde Vakıflar Yönetmeliği de izin sistemi yerine bildirim sistemi hakkında hükümler öngörmektedir. Şu durumda, bu yeni yasal düzenlemeye uygun hareket eden cemaat vakfının edindiği taşınmaz, yasaya ve hukuka uygun edinim olarak kabul edilecektir. Ayrıca eksiden beri geçici sürelerle cemaat vakıflarına taşınmaz mal edinme hakkı hususu da değişmiş ve bu şekildeki geçici süreler kaldırılmıştır. Son duruma göre, cemaat vakıfları ile diğer vakıflar (eski-yeni vakıf) arasında taşınmaz mal edinme bakımından fark kalmamıştır. Gerçekten de Vakıflar Yönetmeliğine göre (m.36/I): “*Vakıflar, iktisap ettikleri veya değiştirdikleri taşınmazlarla ilgili bilgileri tapuya tescilden itibaren bir ay içerisinde Ek-5'deki formu¹⁰¹ doldurarak bölge müdürlüğüne vermekle yükümlüdürler.*”

Yargıtay'ın 4771 ve 4778 sayılı AB'ye uyum yasaları sonrası verdiği karar, cemaat vakıflarının 1936 sonrası taşınmaz mal edinmeleri bakımından daha olumludur. Bu karara göre (Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, E. 2004/7507, K. 2004/8334, T. 7.7.2004¹⁰²):

“... Yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan düzenlemelerin ışığında somut olay incelendiğinde, çekişmeli taşınmazın 1936 tarihli beyannamede yer

⁹⁹ DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.160-161. Amacı Aleviliği bilimsel şekilde araştırmak olan “*Anadolu Bilim, Kültür ve Cem Vakfı*”na ilişkin karar olumlu için bkz. Y. 18. HD., 31.01.1995, E.717, K.1097 (GENÇCAN, s.570-571; UYAR, Talih/UYAR, Alper/UYAR, Cüneyt, s.844 vd., İctihat No: 10). Kararın yorumu ve olumlu bulan görüş için bkz. DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.163 vd. Buna karşılık amacı Bahailik topluluğunu desteklemek olan “Bahai Vakfı”nın tescil edilemeyeceği yönündeki olumsuz karar için bkz. HGK 28.11.1973, E.6-609, K.959 (BALLAR, s.316 vd.; ÖZSUNAY, s.391, dn.26). Kararın yorumu ve yerinde bulunmayan bulan görüş için bkz. DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.161 vd. Yine “*İstanbul Süryani Katolik Vakfı*”nın tescilini kabul eden olumlu karar için bkz. Y. 18. HD., 23.12.1996, E.10913, K.11658. Kararın yorumu ve yerinde bulan görüş için bkz. DOĞAN, Cemaat Vakıfları, s.164-165.

¹⁰⁰ RG.24.01.2003, S: 25003.

¹⁰¹ Ek-5 formu, Yönetmeliğe ek olarak yayımlanmıştır.

¹⁰² Karar metni için bkz. www.kazanci.com.tr (e.t.18.12.2007) ile UYAR, Talih/UYAR, Alper/UYAR, Cüneyt, s.857 vd., İctihat No: 1.

almadığı, davalı vakfın başka yollarla da mal edinmeyeceği görülmektedir. Bu durumda bağış suretiyle taşınmaz mal temellükü ve tescilin yolsuz nitelikte bulunduğu ve iptalinin gerekeceği kuşkusuzdur.

Ne var ki, Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları nedeniyle kabul edilen 4771 ve 4778 Sayılı Yasalar, 1936 tarihli beyannamede yer almayan malların da edinilebilmesi yolunu açmış, ancak bu imkanı kurallara ve koşullara bağlamıştır. 4778 Sayılı Yasanın 3. maddesi "Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün izniyle dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufta bulunabilirler" hükmünü getirmiş, ikinci fıkrasında "bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikte düzenleneceğini" açıklamıştır. 4928 Sayılı Yasanın 2. maddesi ise "Cemaat vakıflarının bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten (15.07.2003) itibaren onsekiz ay içerisinde 2762 Sayılı Yasanın birinci maddesinin yedinci fıkrası uyarınca tescil isteğinde bulunabileceğini" bildirmiştir.

Yasa hükmünde sözü edilen ve 24.1.2003 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufta Bulunmaları Ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkındaki Yönetmelik" yukarıda izah edilen amaç ve kapsamı belirlemiş, 2762 Sayılı Yasanın 1. maddesine dayanılarak hazırlanan 4. maddesinde edinilebilecek taşınmaz malların kapsamının "... satın alma, vasiyet, hibe ve sair yollar..." biçiminde olacağı; 5. maddesinde "başvurunun Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yapılacağı" belirtilmiştir; a, b, c, d, e bentlerinde istenecek belgeler sayıldıktan sonra 6. maddesinde "başvurunun gerektiğinde ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarının görüşü alınarak yetkili daire başkanlığının görüşü ile birlikte Vakıflar Genel Meclisi'nce inceleneceği ve koşulların oluşması halinde vakfa yetki belgesi verileceği" öngörülmüştür.

Yönetmeliğin anılan hükümlerinin yerine getirilmesi ve vakfın yetki belgesi alabilmesini sağlayacak olan işlemlerin idari nitelikte bulunduğu açıktır.

Hal böyle olunca, mahkemece öncelikle davalı vakfın belirtilen biçimde bir başvurusunun bulunup bulunmadığının saptanması, başvurusu yok ise yukarıda anılan düzenlemeler doğrultusunda başvuru olanağının tanınması ve sonucunun beklenmesi, ondan sonra bir karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu üzere hüküm kurulması doğru değildir."

4778 sayılı Yasaya dayanarak çıkartılan Yönetmeliğin olumlu yanları Şu Őekildeydi¹⁰³:

-Vakfiyeleri olsun veya olmasın, bütün cemaat vakıflarını aynı statüye dahil etmiş olması. Böylece, cemaat vakıflarını yıllarca uğraştıran 1936 Beyannamesi uygulamasına son verilmiştir.

-Cemaat vakıflarının birer KURUM olarak vasıflandırılmış olması. Böylece cemaat vakıfları sadece DİNİ HİZMET gören birer teşekkül olmayıp, dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlarda ihtiyaçları olabilen ve bu maksatla taşınmaz mal (hayrat ve akar) edinmesi gereken birer kurum olarak düşünölmüştür.

4771 ve 4778 sayılı Yasaların yürürlüğe girmesinden önce, cemaat vakıfları tapu sicil müdürlüklerinde satış, tescil veya benzeri bir aynı hak tesisi talep ettiklerinde, bu talep bir mahkeme kararının yerine getirilmesi dahi olsa, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığından izin istenmekteydi. Bu uygulama, tatbikatta vakit kaybına neden olduğu gibi, birer Türk Tüzel Kişiliği taşıyan cemaat vakıflarının yabancı muamelesine tâbi tutulması sonucunu doğuruyordu. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı 15.02.2003 tarihinde gönderdiği 1572 Sayılı Genelge ile 24 Ocak 2003 tarihli Yönetmelikle verilen listede bulunan vakıfların tapu işlemlerinde Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı'ndan izin alınması uygulamasını kaldırmış bulunmaktaydı. Böylelikle Cemaat Vakıflarının sıkıntılarından biri daha ortadan kaldırılmış olmaktaydı. Ancak liste dışı kalan cemaat vakıfları için yine aynı sakıncalı durum devam ediyor gibi görünmekteydi. 5737 sayılı Yasaya uygun çıkartılan yeni Vakıflar Yönetmeliği ise bu uygulamaya tamamen son vererek diğer vakıflarla cemaat vakıfları arasındaki ayrımı ortadan kaldırmış ve diğer vakıflar için de geçerli olduğu gibi, sadece edinilen taşınmazın bir ay içinde bildirimini zorunluluğunu aramıştır.

4778 sayılı Yasaya dayanarak çıkartılan Yönetmeliğin olumsuz yanları ise Şu Şekildeydi:

-Bu Yönetmelikte faaliyette bulunan cemaat vakıfları başlığı altında muhtelif cemaatlere ait 160 vakfin listesi verilmekteydi¹⁰⁴. Aslında cemaat

¹⁰³ REYNA, Yuda/ZONANA, Ester Morena: Sunum (www.tesev.org.tr/etkinlik/cemaat_02_sunum.doc, e.t.20.10.2007).

¹⁰⁴ Cemaat Vakıflarının Ülkemizdeki bölgelere göre ayrıntılı dağılımını içeren tablolar hakkında bkz. ÖNDER, s.110 vd. Ülkemizde 1973 yılındaki resmi verilere göre toplam 256

vakıfları sayısının 160 değil, Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre 161 olduğu ileri sürülmekteydi¹⁰⁵. Bu listenin sınırlayıcı (tahdidi) olmadığı, herhangi bir sebeple, liste dışı kalmış vakıfların, başvuruları halinde listeye eklenmesi gerektiği halde, liste dışı kalmış vakıfların başvuruları reddedilmiştir¹⁰⁶. Nitekim Danıştay da vermiş olduğu yakın tarihli yerinde bir kararda, liste dışı kalan vakıfların başvuruda bulunabileceği ve gereken araştırmaların yapılmadan talebin reddinin hukuka uygun olmadığı görüşündedir¹⁰⁷. Yeni Vakıflar Yönetmeliği bu şekilde bir liste yayımlamadığı için sorun, ortadan kalkmış gözükmektedir.

- 4928 sayılı “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”un¹⁰⁸ 2 nci maddesiyle, Vakıflar Kanununa geçici bir madde eklenmiş ve kayıt dışı taşınmazların tescili için 4771 Sayılı Kanunla altı ay olarak belirlenen başvuru süresi 4928 Sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten (19 Temmuz 2003 tarihinden) itibaren onsekiz aya çıkartılmıştı¹⁰⁹. Böylece Cemaat Vakıfları Yönetmeliği ile kaçırılan başvuru süresi, yeniden uzatılmış, uzatılan bu süreler adeta otomatike bağlanmıştır. Gerçekten de 5737 sayılı Yasada da benzer bir süre tanındığı (m.12 ve geçici m.7) görülmektedir.

Görüldüğü gibi son Cemaat Vakıfları Yönetmeliği, 4778 sayılı Yasaya uygun olarak, cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmesini (vasiyet, bağış ve sair yollarla) Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün iznine bağlamıştır. 4771 sayılı yasa ile yapılan değişiklikte bu izni Bakanlar Kurulu vermekteydi. Cemaat vakıfları, verilen izin üzerine amaçlarını gerçekleştirmek için bu taşınmaz malları edinebilecek ve kullanabilecekti. Oysa yukarıda değindiğimiz gibi 5737 sayılı Yasanın kabulünden sonra, cemaat vakıfları için izin sistemi kaldırılmış olup, serbestçe mal edinme olanağı getirildiğinden, bu hükümlere de dikkat etmek gerekir (m.12). Gerçekten de cemaat vakıflarının daha serbest hareket etme ve önündeki sair engellerin kaldırılması için yürürlüğe

cemaat vakfı olduğu da ileri sürülmektedir. Bk. İŞERİ/AKÜNAL/TEZEL/BAYRAKERİ, s.2’de yer alan Tablo-1 ve s.59-60.

¹⁰⁵ ÖNDER, s.109; İMAMOĞLU, s.56-57. Gerçekten de VGM İnternet sitesinde ilan edilen listedeki sayı 161’dir. Liste için bkz. www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/cemaat.asp, e.t.27.10.2007

¹⁰⁶ Av. Yuda REYNA ve Av. Ester Morena ZONANA sunumu (www.tesev.org.tr/etkinlik/cemaat_02_sunum.doc, e.t.20.10.2007).

¹⁰⁷ Bu yöndeki karar için bkz. DANIŞTAY 10. DAİRE, E. 2003/2272, K. 2005/6741, T. 15.11.2005 (www.kazanci.com.tr, e.t.18.12.2007)

¹⁰⁸ RG.19.07.2003 tarih ve S: 25173.

¹⁰⁹ Bu durum hakkındaki olumlu görüş için bkz. REYNA/ZONANO, s.145.

konan son 5737 sayılı Vakıflar Kanunu daha özgürlükçü olarak hazırlanmış ve cemaat vakıflarının mal edinmeleri için izin sistemini de kaldırmış, edinilen malların bir ay içinde Genel Müdürlüğe bildirimini aramıştır (m.12/IV)¹¹⁰ ki bu konudaki görüşlerimize hemen aşağıda yer verilecektir.

¹¹⁰ Cemaat vakıflarına bu şekilde taşınmaz mal edinme özgürlüğü tanınmanın gerekçesi, Adalet Komisyonu raporunda şu şekilde izah edilmektedir (www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss98m.htm, e.t.01.03.2008): "... Sayın Cumhurbaşkanı, 5555 sayılı Kanununun 12 nci maddesiyle ilgili olarak, Yasayla, tüzelkişiliği oluşturan kurucu iradeye bağlı kalmaksızın, vakfedenin çizdiği konu, amaç, örgütlenme ve yönetim biçiminin dışına çıkılması ya da çıkılmasına izin verilmesi, başka bir anlatımla, vakfın yönetiminin, amacının ve mallarının serbestçe değiştirilmesi ya da değiştirilmesine izin verilmesi durumunda ortaya çıkan yapının, hukukun tanımladığı biçimiyle vakfın özel hukuk tüzelkişiliği olarak nitelendirilmesine olanak kalmayacağını ifade etmiş; vakfiyelerinde ya da vakıf senetlerinde kural bulunması koşuluna bağlamayan Kanununun 12 nci maddesinin, hukukun genel ilkeleriyle, Anayasanın 2 nci maddesinde yer verilen hukuk devleti niteliğinin gereği olan hukuk güvenliği ilkesiyle, Anayasanın örgütlenme özgürlüğü ve mülkiyet hakkına ilişkin 33 üncü ve 35 inci maddelerindeki kurullarla bağdaşmadığını belirtmiştir. 12 nci madde üzerinde yapılan görüşmeler sonucunda; aşağıda belirtilmiş olan ayrıntılı gerekçelerle, Sayın Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçesine Komisyonumuz katılmamış ve madde oy çokluğu ile aynen kabul edilmiştir.

Cemaat Vakıfları 1935 yılında yürürlüğe giren Vakıflar Kanunu ile tüzel kişilik kazanmışlardır. Kanun koyucu, Tasfiye Kanunu olarak nitelenen 2762 sayılı Kanunu düzenlerken beyanname veren gayrimüslim hayır kurumlarını da vakıf olarak kabul etmiştir. 1936 beyannameleri, soruların karşılıklarının doldurulduğu bir belgedir. Beyannamenin Türk Medeni Kanunu anlamında vakıf senedi özelliğini ya da mazbut ve mülhak vakıfların vakfiyelerinde yer alan unsurları içermesi mümkün de değildir. Bu vakıflara tüzel kişilik veren kanun koyucunun, tüzel kişiliğin gerektirdiği haklardan cemaat vakıflarını yoksun bırakması düşünülemez. Nitekim bu vakıflar 1936-1974 yılları arasında hiçbir izne gerek olmaksızın mal edinmişlerdir. Cemaat vakıfları da diğer vakıflar gibi Türk kurumlarıdır. Vakıf müessesesinin gereği olarak amaçlarını gerçekleştirmek için mal edinmeleri, malları üzerinde tasarrufta bulunmaları, özel hukuk tüzel kişiliğinin doğal bir sonucudur. Vakıf malvarlığının daha verimli değerlere dönüştürülmesini mümkün kılan yeni model, vakfın zatiyetinin ve amacının devam edebilmesinin zorunlu koşuludur. Geçmişte mevcudiyetleri sürdürülememiş vakıflar gerçeğinde bu noksanlığın etkisi gözardı edilemez. Ne vakıf kavramı, ne de vakıf emlakı donuk birer öz değildir..."

D. 5737 SAYILI VAKIFLAR KANUNU'NUNDAN SONRAKİ DURUM

10. Cumhurbaşkanı tarafından (5, 11, 12, 14, 16, 41 ve 68. maddeleri) veto edilen¹¹¹, cemaat vakıflarıyla ilgili son değişiklikleri de içeren TBMM Genel Kurulunda 09.11.2006 tarihinde kabul edilen 5555 sayılı Vakıflar Kanunu, 17.01.2008 tarihi itibarıyla TBMM Adalet Komisyonunda aynen kabul edilerek Genel Kurula gönderilmişti¹¹². Veto edilen 5555 sayılı Yasa, veto gerekçeleri yerinde görülmeyle aynen kabul edilmiş ve sadece Yasanın numarası değişerek 20.02.2008 tarih ve 5737 sayılı “Vakıflar Kanunu” halini almıştır¹¹³. Veto edilen 5555 sayılı Yasa ve onun yerine geçen 5737 sayılı “Vakıflar Kanunu”nda kısaca şu düzenlemeler vardır¹¹⁴:

05.06.1935 tarihli ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ve bu Kanunla ilgili birçok Kanun yürürlükten kaldırılmıştır (m.80).

Cemaat vakfı tanımına “*Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma*” ibaresi eklenirken, Türkiye’de yerleşik olmayan kişilerin cemaat vakıflarının yönetimine girmemesi hükme bağlanmıştır (m.3).

743 sayılı mülga TKM’sinin yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflar, “*eski vakıf*”, daha sonra kurulanlar, “*yeni vakıf*” olarak adlandırılmıştır (m.3)¹¹⁵.

¹¹¹ 5555 sayılı Vakıflar Kanunu (Tasarısı) hakkında ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. ALTUNKAYA, s.1679 vd.; ÖĞÜZ, Tufan: Vakıflar Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi ve Eleştirisi, Legal Hukuk Dergisi, Haziran 2007 (Vakıflar Kanunu Tasarısı), s.1819 vd.; ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.139 vd. Yukarıda anılan eleştiriler 5555 sayılı Tasarı için yapılmışsa da bu Tasarı yerini alan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu da 5555 sayılı Tasarıda hiçbir değişiklik yapmadığından, 5737 sayılı Yasa için de geçerliliğini korumaktadır.

¹¹² Bu konudaki haber için bkz. www.hurriyet.com.tr/gundem/8043788.asp?gid=180&sz=48304 (e.t.17.01.2008). Haber başlığına göre: “10. Cumhurbaşkanı Sezer’in veto ettiği Vakıflar Yasası’nın 9 maddesi dün komisyonda aynen kabul edildi. Yasa yürürlüğe girince 1974’te el konulan 142 azınlık vakfı taşınmazı iade edilecek, üçüncü şahısların eline geçenlerin bedeli ödenecek.”

¹¹³ 5737 sayılı Yasa için bk. RG. 27.02.2008, S: 26800. Yasa hakkındaki tutanak ve raporlar için bk. www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss98m.htm (e.t.01.03.2008).

¹¹⁴ Tasarı metni ve gerekçesi için bk. www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/kanuntasari.cfm (e.t. 28.10.2007).

¹¹⁵ Kanımca, ara dönem olan 743 sayılı TKM’nin kabulünden sonra ve Yeni 5737 sayılı Yasanın kabulüne kadarki dönemde kurulan vakıflara da sadece “vakıf” denilmelidir.

1936 beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan “*nam-ı müstear*” veya “*nam-ı mevhumlar*” adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlarla 1936 beyannamesinden sonra satın alınmış, vasiyet edildiği, bağışlandığı halde mal edineme gerekçesiyle Hazine veya Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescil edilmiş olan taşınmazlar cemaat vakıfları adına tescil edilebilecektir. Ancak bunun için onsekiz ay içinde başvuru yapma ve Vakıflar Meclisi’nin olumlu kararı da aranmıştır (m.12 ve geçici m.7).

Yabancılar, Türkiye’de hukuki ve fiili mütakabiliyet esasına göre, yeni vakıf kurabilecek, ancak bu vakıfların yöneticilerinin çoğunluğunun, Türkiye’de yerleşik bulunması gerekecektir (m.5-6).

Kurucularının çoğunluğu yabancı olan vakıfların mal edinmesi, Tapu Kanunu’ndaki sınırlamalara göre yapılacak, bu çerçevede vakıflar iki buçuk hektara kadar mal edinebilecektir (m.12).

Vakıf yöneticilerinin görevden alınma ve uzaklaştırılmaları mahkeme kararıyla yapılabilecektir (m.10).

Yabancılar Türkiye’de kurulan vakıfların yönetim organlarında da görev alabilecektir (m.5-6).

Vakıflar izin almadan mal edinip, sadece bir ay içinde edindiği malları Genel Müdürlüğe bildirimde bulunup, malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilecek, işletme ve şirket kurabilecek, kurulmuş şirketlere ortak olabilecektir (m.12 ve m.26).

Cemaat vakıflarının ve hayratının amaç ve işlevleri vakıf yönetiminin teklifi üzerine Meclis kararı ile değişen şartlara göre yeniden düzenlenebilecek ve ihtiyaçlara uygun hale getirilebilecektir (m.14)¹¹⁶.

Vakıfların hayrat taşınmazları hacedilemeyecek ve rehnedilemeyecek, cemaat vakıflarına ait kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmayan taşınmazlar, talep durumunda Vakıflar Meclisi kararıyla aynı cemaate ait başka vakfa tahsis edilebilecektir (m.15-16).

Böylece “*eski vakıf-vakıf-yeni vakıf*” kavramları kullanılmalıdır. Bu durumda, bir vakfın hangi Yasa döneminde kurulduğunu anlayabilmek olanağı da mevcut olabilecektir.

¹¹⁶ Ancak cemaat vakıfları bir vakfiyeye (vakıf senedine) sahip olmadıkları için bu hüküm kapsamında amaç ve işlev değişikliği yapamayacakları haklı olarak ileri sürülmektedir. Bk. ALTUNKAYA, s.1701. Yazara göre, burada “cemaat” ifadesi hükümden çıkarılmalı ve artık herhangi bir işlevi kalmamış olan bu tür vakıfların amaç ve şartlarının kendi yöneticileri tarafından değiştirilmesine imkan tanıyan ayrı bir düzenleme yapılmalıdır. Kamınca, cemaat vakıflarına vakfiye hazırlama olanağı verilmeli ve ondan sonra amaç ve işlev değişikliğine izin verilmeliydi.

Tapu kayıtları üzerinde vakıf şerhi bulunan taşınmazları tasarruf edenlerin mirasçısız ölümleri, kaybolmaları veya terk ve mübadil gibi durumlara düşmeleri durumunda, bu taşınmazların mülkiyetleri şerhte belirtilen vakfi adına tescil edilecektir (m.17).

Vakıflar, “*vakıf senedinde yer almak*” kaydıyla, uluslararası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilecek, yurtdışında şube ve temsilcilik açabilecek ve yurtdışında kurulan kuruluşlara üye olabilecektir (m.25/I).

Vakıflar, yurtiçi ve yurtdışındaki kişi ve kuruluşlardan ayni ve nakdi bağış ve yardım alıp yardımda bulunabilecektir (m.25/II).

Vakıf yoluyla meydana gelip de her ne surette olursa olsun Hazine, belediye, özel idarelerin veya köy tüzelkişiliğinin mülkiyetine geçmiş eski eserler mazbut vakfına devredilecektir (m.30).

5737 sayılı Vakıflar Kanununda (öncesindeki 5555 sayılı Tasarıda), cemaat vakıflarına getirilen en önemli değişiklik, bunların mülhak vakıf statüsünden uzaklaştırılarak, kurulması öngörülen yeni vakıflara yakınlaştırılması, ancak eski vakıflar arasında kabul ederek de yeni bir tür yaratması konusundadır¹¹⁷. Görüldüğü gibi, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu (öncesindeki 5555 sayılı Tasarı), cemaat vakıflarına taşınmaz mal edinme yanında daha geniş serbesti getirmektedir¹¹⁸. Bu yönüyle cemaat vakıfları adeta iktisadi

¹¹⁷ Tasarının (dolayısıyla 5737 sayılı Yasanın) bu yönünün eleştirisi için bk. ÖĞÜZ, Vakıflar Kanunu Tasarısı, s.1821-1822. Nitekim İsviçre’de kilise vakıflarının, kamu hukuku kuralları hariç, ayrı bir statüde olduğu (denetim makamının denetimine tâbi olmadığı) açıkça belirtilmiştir (ZGB. Art.87). Bu konudaki açıklamalar için bkz. KNELLWOLF, Art.87 (s.117-118) altındaki açıklamalar; EGGER, madde 87, Kn.2 vd.; Cemaat vakıflarının aile vakıflarına dönüştürülerek ve Vakıflar Kanunu kapsamı dışına çıkartılarak diğer Medeni Kanun vakıflarına uygun hale getirilmesi gerektiği görüşü ile bu çerçevede hazırlanan “*Cemaat Vakıflarına İlişkin Kanun Tasarısı*” önerisi için bkz. HATEMİ, Cemaat Vakıfları, s.807 vd. Avrupa’daki eğilimin de dini amaçlı vakıfların kendi kurallarına tabi olması yönündedir. Ancak Ülkemiz bakımından konunun iyi değerlendirilmesi ve sakıncalı durumlara da meydan verilmemesi gerekir. Bu konuda bkz. OZANOĞLU, s.784.

¹¹⁸ Bu açıdan, özellikle yabancı gerçek veya tüzel kişilerin, vakıf kurduğu veya müteveli heyetinde yer aldığı hallerde, Tapu Kanununda yabancılar için öngörülen kısıtlamaların dolayısıyla serbestçe taşınmaz mal edinmelerinin olanak dahilinde olduğu ve bunun yerinde olmadığı, ayrıca cemaat vakıfları lehine ayrımcılık yapılarak eşitlik ilkesine aykırı davranıldığı hakkında bkz. ÖZDAMAR/DEĞER/UÇKAN, s.152. Ancak bu eleştiri karşısında yer alan görüşe göre, hâlâ, bir kısım cemaat vakıfları temsilcileri düzenlemeleri yetersiz bulmaktadır. Örn. bu konuda “*Mazbut statü laikliğe aykırı*” başlıklı ve “*İstan-*

işletmeler veya şirket gibi düşünülmüş, amaçlarına ulaşmak için iktisadi işletme veya şirket kurabilecekleri öngörülmüştür (m.26)¹¹⁹. Nitekim 10. Cumhurbaşkanı'nın cemaat vakıfları ile ilgili veto gerekçeleri (s.12 vd.) arasında da değindiği gibi¹²⁰,

-Türk Medeni Kanununun değinilen kurallarından hareketle, vakfi oluşturulan öğeleri, mal, amaç, malın bu amaca özgülenmesi, vakıf kurma istenci ve bu istencin yetkili makamca tescili, yani geçerli bulunması olarak saymak olanaklıdır. Cemaat vakıflarının, kısmen ya da tümüyle hayrat olarak kullanılmayan taşınmazlarının, vakıf yönetiminin istemi üzerine Vakıflar Meclisi kararıyla, aynı cemaate ilişkin başka bir vakfa özgülenebilmesi ya da vakfın

bul Rum Patriği I. Bartholomeos, Başbakanlığa gönderdiği bir mektupla, cemaat vakıflarının "mazbut statüye alınma" uygulamasından vazgeçilmesini istedi" alt başlıklı 05.01.2008 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi için bkz.www.hurriyet.com.tr/gundem/7970327.asp?gid=180&sz=22142 (e.t. 05.01.2008).

¹¹⁹ Ancak düzenleme, salt cemaat vakıfları için değil, tüm vakıflar için öngörülmüştür. Türk hukukunda ticari işletme işleten vakıflar hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. OCAK, s.244 vd.; DOĞAN, Murat/NARBAY, Şafak: *İktisadî Amaçla Vakıf Kurulamaması Prensibi ve Vakfın İktisadî İşletme İşletmesi*, AÜEHFD., Cilt IV, S: 1-2, Yıl: 2000, s.437 vd., özellikle s.448 vd.; ÇEVİK, Kemal: *Fransız ve Türk Hukukunda Tek Ortaklı Şirket/Sınırlı Sorumlu Ticari İşletme*, Prof.Dr. Ali BOZER'e Armağan, Ankara 1998, s.37 vd., özellikle s.53-54. Bu yönüyle vakıflar, Alman hukukunda geçerli olan Vakıf-Limited Şirket (Stiftung GmbH) veya Vakıf-Komandit Şirket (Stiftung & Co. KG) karışımı yapıya benzer bir hale gelmiştir. Alman hukukundaki Vakıf-Limited Şirket veya Vakıf-Komandit Şirket karışımı yapı hakkında bkz. DELP, Udo: *Die Stiftung & Co. KG*, Heidelberg 1991, s.4 vd.; HOF, Hagen: *Stiftungsrecht in Europa*, Stiftungen im deutschen Recht, Köln-München 2001, s.338; SEIFART, Werner: *Handbuch des Stiftungsrechts*, München 1987, §2, Rn.17 ve §13, 1 vd. özellikle Rn.3 ve Rn.12. Bu konudaki tartışma, vakıf görünümü altında ticaret yapılıp yapılmadığı noktasında düğümlenmektedir. Bu konuda bkz. HOPT, J.Klaus/REUTER, Dieter: *Stiftungsrecht in Europa*, Eine Einführung, Köln-München 2001, s.14-15; RIEMER, Hans Michael: *Stiftungsrecht in Europa*, Stiftungen im schweizerischen Recht, Köln-München 2001 (Kıs. Stiftungsrecht in Europa), s.517. İsviçre'de ise amacına ulaşmak için "işletme vakıfları veya işletmeye bağlı vakıflar" (Unternehmensstiftungen oder unternehmensverbundene Stiftungen) kavramı vardır. Bu işletme, ticaret şirketi (hatta Holding) de olabilmektedir. Bkz. GRÜNINGER, Vorbemerkungen Art.80-89bis, Nr.15 vd.; RIEMER, Stiftungsrecht in Europa, s.515 ve s.517; RIEMER, ZGB-Stiftungen, Nr.54 ve Nr.384 vd.; PEDRAZZINI, s.204. AB ülkelerinde genel eğilim ise, vakıfların amacına ulaşabilmek için ticari işletme işletebileceği yönündedir. Bkz. OZANOĞLU, s.783.

¹²⁰ Veto gerekçesi için bkz. www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0024.pdf (e.t.25.10.2007).

akarına dönüştürülebilmesini, vakfiyelerinde ya da vakıf senetlerinde kural bulunması koşuluna bağlamayan 5. maddesinin üçüncü fıkrası, 12. maddesi, 16. maddesinin üçüncü ve son fıkraları, 25. maddesinin ikinci fıkrası ve 26. maddesi; hukukun genel ilkeleriyle, Anayasa'nın 2. maddesinde yer verilen hukuk devleti niteliğinin gereği olan hukuk güvenliği ilkesiyle, Anayasa'nın örgütlenme özgürlüğü ve mülkiyet hakkına ilişkin 33 ve 35. maddelerindeki kurallarla bağdaşmamaktadır.

-İncelenen Yasa'yla cemaat vakıflarına ilişkin olarak getirilen en önemli değişiklik, bunların mülhak vakıf statüsünden uzaklaştırılarak, Türk Medeni Yasası'na göre kurulan yeni vakıflara yakınlaştırılmasıdır.

-Cemaat vakıflarının mülhak vakıflar arasından çıkarılmasının ve Türk Ulusunun bağımsızlığına, ülkenin bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyet ve demokrasiye dolayısıyla Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmektedir.

-1967 yılında 903 sayılı kanunla Medeni kanuna eklenen Yeni Medeni Kanununun 101 maddesinde yer alan "cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaz" hükmünün laikliğin gereği olduğu ve bu nedenle "cemaat vakfı türünde bir vakfın Türkiye'de kurulması hiçbir biçimde mümkün değildir... Cemaat vakıflarına, bu niteliklerini değiştirmemelerine karşın, ekonomik ve siyasal güç elde edecekleri biçimde yeni haklar ve ayrıcalıklar tanınmasını ve bunların mülhak vakıf statüsünden çıkarılarak yeni bir vakıf türü biçiminde yaşayan hukuksal varlıklar olarak sosyal yaşama katılmalarını sağlayacak düzenlemeleri, Lozan Antlaşması'yla, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilkelerinin ortaya konulduğu anayasal ilkelerle, mevcut hukuk sistemiyle, Anayasa'nın ayrıcalıkları yasaklayan 10. maddesiyle ve ayrıca ulusal çıkarlarla ve kamu yararıyla bağdaştırmak olanaklı değildir..."

-İncelenen Yasanın vakıfları, sosyal devlet olmanın kimi gereklerini üstlenebilecek "ekonomik aktörler" olarak öngördüğü ve yukarıya alınan kuralların bu anlayış ve yaklaşımla kabul edildiği anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, vakıflar, sosyal ve siyasal yaşam içinde bir sivil toplum örgütü olarak öngörülmüştür. Yalnızca hayır için topluma hizmet etme kurumları olan vakıfların, ekonomik aktör, siyasal ve sosyal bir örgütlenme modeli, demokratik kitle örgütü ya da sivil toplum örgütü olarak nitelenmesine olanak bulunmamaktadır..."

5737 sayılı Vakıflar Kanunu (5555 sayılı Tasarının) geçici 7. maddesi, cemaat vakıflarına taşınmaz mal edinmeleri ile ilgili olarak, mevcut düzenlemelerde yer aldığı üzere, taşınmaz mal edinmeleri ile ilgili kısıtlamaları ortadan kaldırmak için 18 aylık süreyle sınırlı olarak tescil hakkı getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre:

"Geçici Madde 7- Cemaat vakıflarının;

a) 1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına kayıtlı olan taşınmazlar, b) 1936 Beyannamesinden sonra cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edine-me gerekçesiyle halen; Hazine veya Genel Müdürlük ya da vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar, tapu kayıtlarında-ki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onsekiz ay içinde müracaat edilmesi halinde, Meclisin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil Müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescil-leri yapılır”.

Bu düzenlemede, mevcut düzenlemelerdekine paralel tescil hakkı tanınmış ise de Hazine veya VGM adına kayıtlı bulunmayan, başkalarına satılan veya devredilen ve cemaat vakıfları lehine tescil edilmesi olanağı bulunmayan taşınmazlar için tazminat hakkı öngörülmemiştir ki, bu yönde bir düzenleme yapılması uygun olurdu¹²¹. Bununla birlikte, kanımca geçici 7. madde kapsamına girip de taşınmazlarını tescil olanağı elde edemeyen cemaat vakıfları genel hükümlere göre tazminat hakkı elde edebilmelidir. Aksi halde Ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine cemaat vakıfları tarafından tazminat başvurularının ardı kesilmeyecektir.

V. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN CEMAAT VAKIFLARI HAKKINDAKİ KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı'nın, 1997 yılında yaptığı başvuru üzerine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), cemaatlere (azınlıklara) ait vakıflar tarafından Türkiye aleyhine açılmış davalarla ilgili ilk kararını 9 Ocak 2007 tarihinde açıklamıştır¹²². AİHM bu kararında, Türkiye'de cemaatlere (azınlıklara) ait vakıfların mülk edinmeleriyle ilgili mevcut yasal düzenlemelerin Lozan Antlaşması'yla verilen hakları kısıtladığını, bu durumun da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin mülkiyet hakkı ve ayrımcılıkla ilgili maddelerine aykırı olduğunu öne süren vakfın mülkiyet hakkının ihlal edil-

¹²¹ Üçüncü kişilere satılan cemaat vakıfları malları akibeti hakkında hüküm olmadığı, bu hususta belirsizlik olduğu görüşü için bk. ALTUNKAYA, s.1708.

¹²² 9 Ocak 2007 tarihli kararın Fransızca tam metni (AFFAIRE FENER RUM ERKEK LİSESİ VAKFI c. TURQUIE, No: 34478/97) için bkz. www.geocities.com/vbicak/frelisesi.htm. (e.t. 18.12.2007). Bu kararın Türkçe metni için bk. www.rightsagenda.org (e.t. 01.03.2008).

diği anlamına geldiğine hükmetmiştir¹²³. Aslında benzer mülkiyet problemleri yabancı ülkelerde de yaşanmaktadır¹²⁴. AİHM, ayrımcılık yapıldığı iddiası konusunda ise başvuruyu incelemeye gerek görmemiştir. AİHM, ayrımcılık yapıldığına karar vermiş olsaydı, Türkiye, müslüman olmayan cemaatlere (azınlığa) ayrımcılıktan hüküm giymiş olacaktı. AİHM, davacı vakfın tazminat talebini de tam olarak karşılamamıştır. Mahkeme, vakfa ait iptal edilen tapuların 3 ay içinde tekrar vakıf adına kaydedilmesini karara bağlamıştır. Bu işlem, gerekli kurumlar tarafından gerçekleştirilmezse, Türkiye'nin karar kesinleştikten sonra Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı'na mahkeme masrafları da dahil 910 bin Euro tazminat ödemesine ve bu miktara faiz işletilmesine karar verilmiştir¹²⁵. Türkiye, bu davayla ilgili olarak AİHM'ye ilettiği belgelerde, son yıllarda dini azınlık vakıfları konusunda yasal düzenlemelere gidildiğini, 116 cemaat vakfının 2.234 gayrimenkul hakkında kayıt başvurusunda bulunduğunu ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu başvuruların 434'üne olumlu yanıt verdiğini bildirmiştir.

Azınlık vakıfları ise yapılan yasal düzenlemelerin, vakıfların 1936 ve 1974 yılları arasında bağış ve diğer yollarla edindikleri gayri menkullerin iadesini öngörmediğini ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1936 sonrası elde edilen gayri menkullerin kaydını reddettiğini belirterek, Türk hükümetinin

¹²³ Bu konudaki haber için bkz. 9 Ocak 2007 tarihli Hürriyet Gazetesi (hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5745363) ve 10 Ocak 2007 tarihli Milliyet Gazetesi (www.milliyet.com.tr/2007/01/10/siyaset/asiy.html, e.t.18.12.2007).

¹²⁴ Örneğin, Almanya'da cami kurmak isteyen cemaatlere arsa tahsisinde zorluklar yaşandığı bilinen bir gerçektir. Bu ve benzer problemler için bkz. MÜLLER, Norbert: Religiöse Stiftungen in Deutschland, Rechtsprobleme muslimischer Stiftungen in Deutschland, Köln-München 2006, s.110-111.

¹²⁵ Kararın sonuç kısmının tamamı şu şekildedir: "a) Davalı devlet tarafından, Sözleşmenin 44 § 2. maddesi uyarınca bu kararın kesinleştiği tarihten itibaren 3 ay içinde, uyuşmazlık konusu taşınmazların tapu sicilinde başvuran adına tesciline;
b) Bu tescilin yapılmaması halinde, davalı Devletin aynı üç aylık sürede başvurana maddi tazminat olarak 890 000 Euro ve mahkeme masraf ve harcamaları olarak 20 000 Euro ve bu miktarlara uygulanabilecek her türlü vergiyi ödemesine;
c) Yukarıda anılan üç aylık sürenin aşılmasından ödeme gününe kadar geçecek süre için Avrupa Merkez Bankasının uyguladığı marjinal ödünç verme faizi oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oranın gecikme faizi olarak uygulanmasına;
d) Hakkaniyetli tazmin talebinin kalan kısmının reddine karar vermiştir. Bu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve 9 Ocak 2007 tarihinde Mahkeme İç tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddeleri uyarınca yazılı olarak tebliğ edilmiştir." Bk. www.rightsagenda.org (e.t. 01.03.2008).

savunmasına karşı çıkmıştır. AİHM tarafından açıklanan karar, benzer davalar için örnek teşkil edecek olması bakımından önem taşımaktadır. AİHM gündeminde benzer çok sayıda başvuru bulunmaktadır. Ülkemizde, yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, 4771 ve 4778 sayılı yasalarla 2762 sayılı Vakıflar Kanununda yapılan değişiklik sonrası, özellikle 2762 sayılı Yasa yerine kabul edilen 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanununda izin sisteminin kaldırılmış olması cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinme olanaklarını oldukça genişletmiştir. Bu Yasa, cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmesini, herhangi bir kısıtlamaya tabi tutmadan (1936 öncesi veya sonrası ayırımı yapmadan) kabul etmiştir. Bu yönüyle AİHM’de bekleyen davaların, son Vakıflar Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle reddedilmesi olasılığı yüksektir. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi, 5737 sayılı son Vakıflar Kanununda cemaat vakıfları lehine tescil edilemeyecek taşınmazlar için tazminat hakkının unutulması nedeniyle ve uygulamada genel hükümlere göre tazminat hakkı tanınmayacak olursa, Ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine cemaat vakıfları tarafından tazminat başvurularının arkası kesilmeyecek gibi gözükmektedir.

SONUÇ

Ülkemizde Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından daha önceki dönemlerde kurulmuş olan azınlık (cemaat vakıfları), kuruldukları yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Önceleri sadece belirli ve sınırlı amaçlar (ibadethane açma, mezarlık kurma, okul açma vb.) için ve Padişah fermanlarıyla kurulan hayır amaçlı bu kuruluşlar, önceleri “*azınlık vakıfları*”, günümüzde ise “*cemaat vakıfları*” adını almıştır.

Cemaatlere (azınlıklara), ait vakıfların özellikle taşınmaz mallar edinmeleri konusu, Ülkemizde uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Sorun, ilk defa 1328 (1912) “*Eşhası Hükmiyenin Gayrimenkul Emvali Tasarrufları*” tarihli Muvakkat Kanunla (m.3), Osmanlı tabiyetindeki (uyruğundaki) şirketlere, cemaat ve hayır kurumlarına taşınmaz mallara tasarruf etme yetkisi yani mal edinme hakkı tanınarak giderilmiştir.

Konu daha sonra, 923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasınının 37- 45. maddelerinde ise “*Azınlıkların Korunması*” düzenlenmiştir. Konu ile ilgili olan 42. maddenin üçüncü fıkrasında; Hükme göre, bu azınlıkların Türkiye’deki vakıflarına, din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikte öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir. Bu kuralla ilk defa azınlıkların vakıflarından söz edilmektedir.

Lozan Anlaşması da Osmanlı dönemindeki din temelli anlayışa sadık kararlar, sadece Müslüman olmayanları azınlık olarak kabul etmiştir. Böylece, Lozan Anlaşmasına göre, Türkiye’de azınlık olarak kabul edilen yalnızca Müslüman olmayan (gayrimüslim) Türk vatandaşlarıdır.

17.2.1926 günlü 743 sayılı TKM.nin yürürlüğe girmesiyle, bu dönemden önce kurulan eski vakıfların yeni Yasa hükümlerine bağlı olması uygun görülmediğinden, 19.6.1926 gün ve 864 sayılı Kanunu Medeninın Sureti Meriyet ve Şekli Tatbiki Hakkında Kanun’un 8. maddesinde, Medeni Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflar hakkında ayrı bir yasal düzenleme yapılacağı belirtilmiş ve bu madde uyarınca 13 Haziran 1935 tarihinde yayımlanan 5.6.1935 günlü 2762 sayılı Vakıflar Kanunu çıkarılmıştı. Bu Kanunla, Türk Kanunu Medenisinden önce eski hukuka göre kurulan vakıflara, varlıklarına ve vakfiyelerine zorunlu durumlar dışında dokunmadan yeni usul ve esaslar getirilmişti. Lozan Barış Antlaşmasınının 42. maddesinde sözü edilen azınlık vakıfları 2762 sayılı Vakıflar Kanununa dahil edilmişti. 864 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran 3.12.2001 günlü, 4722 sayılı yeni Medeni Kanunun Yürürlük Kanunu 8. maddesinde ise, Türk Kanunu Medenisinin yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş bulunan vakıflar için yürürlükte olan özel hükümlerin saklı kalmaya devam edeceği kuralı getirilmektedir. 20.02.2008 tarihli ve 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu da bazen 2762 sayılı Yasaya göre kurulan cemaat, ve esnaf vakıflarından bazen de, 2762 sayılı Yasaya göre yürütülen mazbut vakıflardan söz ettiğine göre (m.3), 2762 sayılı Yasa kriterlerinin ve hükümlerinin uygulanmasına devam edileceği görülmektedir. 4.10.1926 tarihinden önce kurulan tüm vakıflar ile cemaatlere ait vakıflar, halen yürürlükte olan 5737 sayılı (yeni) Vakıflar Kanunu hükümlerine tabi olmakla beraber, yürürlükten kalkan 2762 sayılı uygun kuruluş kurulmadıklarına bakılacak ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenecektir.

2762 sayılı Yasa’nın geçici 1. maddesi ile cemaat vakıflarını yöneten kişilerce, bütün malların, gelirlerin ve bunları sarf edildikleri yerlerin birer beyanname ile Vakıflar İdaresine bildirilmesi şart koşulmuştur. Cemaat vakıflarının vakfiyeleri (vakıf senetleri) olmadığı için bunların vermiş oldukları 1936 tarihli beyannameler, vakfiye yerine geçmiştir. Cemaat vakıflarının çoğunun tüzel kişiliği konusu tartışmalı olduğu için, bu vakıfların çoğu, Osmanlı döneminde ve sonrasında, nam-ı müstear (takma) veya nam-ı mevhum (bilinmeyen) denilen adlarla (örneğin, Meryem Ana, Hz. İsa, Hristiyan azizleri veya melek isimleriyle) taşınmazlarını tapuya kayıt ettirmiştir.

2762 sayılı Vakıflar Kanunu geçici 1. maddeye göre, cemaat vakıflarını yöneten kişilerce, bütün malların, gelirlerin ve bunları sarf edildikleri yerlerin birer beyanname ile Vakıflar İdaresine bildirilmesi şart koşulmuştur.

Uygulamada bu bildirimde “1936 Beyannamesi” denmiş, cemaat vakıflarının vakfiyeleri (vakıf senetleri) olmadığı için bunların vermiş oldukları 1936 tarihli beyannameler, vakfiye yerine geçmiştir. Cemaat vakıflarına ait bir çok taşınmaz, bu hükümden yararlanılarak cemaat vakıfları adına kayıt edilmiştir. Ancak o dönemlerde, kadastro yapılan yerlerdeki taşınmazların bir kısmı cemaat vakıfları adına tescil edilememiştir. Gerçekten bazı kadastro bölgelerinde kayıtlar açık bırakılmış, bazılarında Hazine lehine kayıt yapılmış, bazılarında ise daha sonra açılan davalarla vakıflar lehine kararlar alınmıştır. Ancak Yargıtay’ın 02.12.1942 tarih ve 3/25 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile 44. madde hükmüne göre, idari yoldan vakıf adına tescilin yapılabilmesi için kayıt sahibinin talebinin gerekli olduğu, bu olmazsa mahkeme kararı gerekeceği yolunda bir sonuca varmıştır. Bu karar, uygulamada tereddütlere yol açmış, adlarına nam-ı müstear veya nam-mevhum olarak tescil yapılanlar gaip olduğundan veya mirasçısı bilinmediğinden, beyan yapacak kimse doğal olarak bulunamamış, bu taşınmazlara kayyım atanması yoluna gidilmiştir. TBMM 2.7.1956 tarih ve 1972 sayılı tefsir kararı ile soruna çözüm getirmeye çalışılmış, cemaat vakıfları lehine tescil yapılması yolu kolaylaştırılmış ve idari açıdan sorun, 1974 tarihine kadar çözümlenmiştir.

1974 tarihinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 8.5.1974 gün ve E.1971/2-820, K.1974/505 sayılı oybirliğiyle verilen kararında, kısaca Osmanlı Devleti döneminde kurulan mazbut veya mülhak vakıfların hiçbirisinin vakfiyesinde bağış alacağına dair bir hüküm olmadığından, azınlık vakıflarının 2762 sayılı Kanuna göre verdikleri “beyanname”ler, “vakıfname (vakfiye)” olarak kabul edilmiş, ancak bu vakıfnamede mal edinmeye ilişkin bir şerhin bulunmaması karşısında mal edinemeyeceklerine, bağış ve vasiyet kabul edemeyeceklerine hükmedilmiş böylece bu yöndeki tartışmalar sona ermiş, ancak taşınmaz mal edinmede olumsuz karar sonrası, cemaat vakıflarının sahip oldukları taşınmazlar onlar lehine tescil edilmemiş, hatta bir kısım taşınmazlar ellerinden alınmaya başlanmıştır. Gerçekten de bu beyannameler “vakfiye” sayıldığından ve bu beyannamelerde vakfiye (mal edinme amacı) karakteri olmadığından, hukuken, cemaat vakıflarının 1936 sonrası bu beyannamelerde belirtmeyen taşınmazların geri alınması yolu açılmıştır.

1974 tarihli Yargıtay kararından sonra, cemaat vakıflarının taşınmaz mallarının geri alınmaya başlanması birçok şikayeti de beraberinde getirmiştir.

Uygulamada oluşan olumsuz hava nedeniyle Avrupa Birliği’ne uyum Yasaları çerçevesinde 2762 sayılı Vakıflar Kanununun cemaat vakıfları ile ilgili hükümlerinde 4771, 4778 ve 4928 sayılı Yasalarla değişiklikler yapılmıştır. AB’ye uyum Yasaları çerçevesinde çıkarılan özellikle 03.08.2002 tarihli 4771 sayılı Yasanın ve 2002 tarihli Yönetmeliğin kabulünden sonra,

Kanun çerçevesinde 5 yıl içinde 121 azınlık vakfının, 1262 adet taşınmaz malla ilgili olarak başvuruda bulunduğu belirlenmiş, yapılan incelemeler sonucunda 364 adet taşınmaz mal bu vakıflar adına tescil edilmiştir. Öte yandan tescil talebinde bulunulan 898 adet taşınmaz mal, kamu kurum ve kuruluşlar ile gerçek kişiler adına kayıtlı bulunduğu (114 adedi Hazine, 28 adedi Vakıflar Genel Müdürlüğü, 294 adedi şahıs, 452 diğer kurum ve kuruluşlar) azınlık vakıfları adına tescil edilmemiştir. Kanun çerçevesinde ayrıca 6 adet vakfın 22 adet taşınmaz mal bağış alma talebi olumlu karşılanırken, 5 vakfın 6 adet taşınmaz mal satın alma talebine, 5 adet vakfın 9 adet taşınmaz malının satışına izin verilmiştir. 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu da uyum yasaları çerçevesinde çıkan 4771 ve 4778 sayılı Yasalardan daha geniş haklar getirmiş olup bunlara da yeri geldikçe değinilmiştir.

Yargıtay'ın, 4771 ve 4778 sayılı AB'ye uyum yasaları sonrası verdiği kararlar, cemaat vakıflarının 1936 sonrası taşınmaz mal edinmeleri bakımından, daha olumludur.

10. Cumhurbaşkanı tarafından (5, 11, 12, 14, 16, 41 ve 68. maddeleri) veto edilen, cemaat vakıflarıyla ilgili son değişiklikleri de içeren TBMM Genel Kurulunda 09.11.2006 tarihinde kabul edilen 5555 sayılı Vakıflar Kanunu, 17.01.2008 tarihi itibarıyla, TBMM Adalet Komisyonunda aynen kabul edilerek (veto gerekçeleri yerinde görülmeden) Genel Kurula gönderilmiş ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu olarak yürürlüğe girmiştir. Cemaat vakıflarının daha serbest hareket etme ve önündeki sair engellerin kaldırılması için 5737 sayılı Vakıflar Kanunu daha özgürlükçü hükümler getirmiş, cemaat vakıflarının serbestçe mal edinebileceklerini kabul etmiş, sadece bu malların VGM.e bildirimini öngörmüştür (m.12). Bu Yasada kısaca, 1936 beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan “*nam-ı müstear*” veya “*nam-ı mevhumlar*” adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlarla 1936 beyannamesinden sonra satın alınmış, vasiyet edildiği, bağışlandığı halde mal edineme gerekçesiyle Hazine veya Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescil edilmiş olan taşınmazlar cemaat vakıfları adına tescil edilebilecektir. Vakıflar izin almadan mal edinip, malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilecek, işletme ve şirket kurabilecek, kurulmuş şirketlere ortak olabilecektir (m.12 ve m.26). Yeni Yasada Cemaat vakıflarında getirilen en önemli değişiklik, bunların mülhak vakıf statüsünden uzaklaştırılarak Tasarıyla kurulması öngörülen yeni vakıflara yakınlaştırılması, ancak eski vakıflar arasında kabul ederek de yeni bir tür yaratılmasıdır. Görüldüğü gibi, 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu, cemaat vakıflarına taşınmaz mal edinme yanında daha geniş serbesti getirmektedir. Bu yönüyle cemaat vakıfları, adeta iktisadi işletmeler veya şirket gibi düşünülmüş, amaçlarına ulaşmak için iktisadi işletme veya şirket kurabilecekleri öngörülmüştür (m.26).

Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı'nın, 1997 yılında yaptığı başvuru üzerine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), cemaatlere (azınlıklara) ait vakıflar tarafından Türkiye aleyhine açılmış davalarla ilgili ilk kararını Ocak 2007 tarihinde açıklamıştır. AİHM kararına göre, Türkiye'de cemaatlere (azınlıklara) ait vakıfların mülk edinmeleriyle ilgili mevcut yasal düzenlemelerin Lozan Antlaşması'yla verilen haklar kısıtlanmıştır. Bu durum da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin mülkiyet hakkı ve ayrımcılıkla ilgili maddelerine aykırı olduğunu öne süren vakfın mülkiyet hakkının ihlal edildiği anlamına gelmektedir. AİHM, ayrımcılık yapıldığı iddiası konusunda ise başvuruyu incelemeye gerek görmemiştir. AİHM, davacı vakfın tazminat talebini de tam olarak karşılamamıştır. Mahkeme, vakfa ait iptal edilen tapuların 3 ay içinde tekrar vakıf adına kaydedilmesini karara bağlamıştır. Bu işlem, gerekli kurumlar tarafından gerçekleştirilmezse, Türkiye'nin karar kesinleştikten sonra Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı'na mahkeme masrafları da dahil 910 bin Euro tazminat ödemesine karar verilmiştir. AİHM tarafından açıklanan karar, benzer davalar için örnek teşkil edecek olması bakımından önem taşımaktadır. AİHM gündeminde benzer çok sayıda başvuru bulunmaktadır.

Ülkemizde yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi 4771 ve 4778 sayılı yasalarla 2762 sayılı Vakıflar Kanununda yapılan değişiklik sonrası, özellikle son 5737 sayılı Vakıflar Kanununda izin sisteminin de kaldırılmış ve serbestçe mal edinme özgürlüğü tanınmış olması karşısında, cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinme olanakları oldukça genişletilmiştir. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmesini, herhangi bir kısıtlamaya tabi tutmadan (1936 öncesi veya sonrası ayrımı yapmadan) kabul etmiştir. Bu yönüyle AİHM'de bekleyen davaların, son Vakıflar Kanunu'nun da yürürlüğe girmesiyle reddedilmesi olasılığı yüksektir. Ancak, 5737 sayılı Vakıflar Kanununda cemaat vakıfları lehine tescil edilemeyecek taşınmazlar için tazminat hakkının unutulması (veya açıkça tanınmaması) nedeniyle, genel hükümlere göre tazminat hakkını tanımak gerekir. Genel hükümlere göre uygulamada tazminat hakkı kapatılacak olursa, Ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine cemaat vakıfları tarafından tazminat başvurularının arkası kesilmeyecek gibi gözükmektedir. Ayrıca Türkiye, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile tüm farkları kaldırarak diğer vakıflarla cemaat vakıflarını eşit duruma getirmiş durumdadır. Lozan Anlaşmasının da öngördüğü bu düzenlemelerin yine Lozan Anlaşmasında öngörüldüğü üzere Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk toplumu için de geçerli kılınması gerekmektedir.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
Art.	: Artikel
AİHM.	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AÜEHFD.	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	: bent
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
dn.	: dipnot
E.	: Esas
e.t.	: erişim tarihi
EÜHFD.	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
f.	: fıkra
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
Kıs.	: Kısaltma
Kn.	: Kenar numarası
m.	: madde
MK.	: 4721 sayılı (Yeni) Medenî Kanun
Nr.	: Nummer (Numara)
TKM.	: 743 sayılı (mülga) Türk Kanunu Medenîsi
Rn.	: Randnummer (Kenar numarası)
RG.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
THD.	: Türk Hukuk Dergisi
vb.	: ve benzeri
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
vd.	: ve devamı
Y.	: Yargıtay

YD.	: Yargıtay Dergisi
YHD.	: Yasa Hukuk Dergisi
YİBK.	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
YKD.	: Yargıtay Kararlar Dergisi
ZGB.	: Zivilgesetzbuch (İsviçre Medeni Kanunu)

KAYNAKÇA *

- AKİPEK, Jale G./AKINTÜRK, Turgut: Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2002.
- AKINTÜRK, Turgut: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Medeni Hukuk, 9. Bası, İstanbul 2003.
- AKÜNAL, Teoman: Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, I, İstanbul 1995.
- ALTUNKAYA, Mehmet: *Vakıflar Kanunu Tasarısı Üzerine Düşünceler*, Prof.Dr. Hüseyin ÜLGEN'e Armağan, II. Cilt, İstanbul 2007, s.1679 vd.
- ATEŞ, Turan: *Medeni Kanun'da Vakıflar*, Legal Hukuk Dergisi, Sayı 35, Kasım 2005.
- AYAN, Mehmet/AYAN, Nurşen: *Kişiler Hukuku*, Konya 2007.
- BALLAR, Suat: *Yeni Vakıflar Hukuku, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı*, İstanbul 2000.
- BERKİ, Ali Himmet: *Vakıflar*, 2.Bası, İstanbul 1946 (Kıs. Vakıflar, 2. Bası).
- BERKİ, Ali Himmet: *Vakıflar*, 2.Kitap, Medeni Kanunda Tesis ve Vakıflar Kanunu Hükümleri, Ankara 1950 (Kıs. Vakıflar).
- BERKİ, Ali Himmet: *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzer Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Ankara 1966 (Kıs. İstilah)
- CENGİZ, Orhan Kemal: *Türkiye'nin Dini Azınlıkları*, (www.tesev.org.tr/etkinlik/okemal_cengiz_sunum.php, e.t.20.10.2007).
- CİN, Halil: *Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü*, İstanbul 2005.

* Bir Yazarın birden fazla eserine atıf yapıldığı durumlarda, kısaltmalara parantez içinde yer verilmiştir.

- CİN, Turgay: Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü, Ankara 2003.
- ÇEÇEN, Aml: "Türkiye Yeniden Bizans'a Dönüştürülüyor", 2006 (www.dipdalgasi.org/node/125, e.t.22.10.2007).
- ÇEVİK, Kemal: Fransız ve Türk Hukukunda Tek Ortaklı Şirket/Sınırlı Sorumlu Ticarî İşletme, Prof.Dr. Ali BOZER'e Armağan, Ankara 1998, s.37 vd.
- DALAMANLI, Lütfü: Eski Yeni Vakıf Davaları, Açıklamalı-İçtihatlı, Ankara 1986.
- DELP, Udo: Die Stiftung & Co. KG, Heidelberg 1991, s.4 vd.;
- DOĞAN, Murat: Vakıflarda Malvarlığı, Ankara 2000 (Kıs. Vakıflarda Malvarlığı).
- DOĞAN, Murat: "Medeni Kanunun 'Belli Bir Cemaat Mensuplarını Destekleme Amacıyla Vakıf Kurulamayacağı' Hükmü Üzerine Bir Değerlendirme", EÜHFD, Cilt I, Sayı 1, Kayseri 2006, s.155-171 (Kıs. Cemaat Vakıfları).
- DOĞAN, Murat/NARBAY, Şafak: İktisadî Amaçla Vakıf Kurulamaması Prensibi ve Vakfın İktisadî İşletme İşletmesi, AÜEHFD., Cilt IV, S: 1-2, Yıl: 2000, s.437 vd.,
- DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul 2006.
- EGGER, A.: İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Kişinin Hukuku, 2. Kısım, Tüzel Kişiler, Çeviren Volf ÇERNİS, Ankara 1948.
- EM, Ali: Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar, Ankara 2006.
- GENÇCAN, Ömer Uğur: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, Bilimsel Açıklama, İçtihatlar-İlgili Mevzuat, Madde 1-351, Ankara 2004.
- GENÇCAN, Ömer Uğur: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na Göre Vakfın Kuruluşu, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Sayı 121, 15 Şubat 2004.
- GÖKTÜRK, Hüseyin Avni: Türk Medeni Hukuku, 1. Kitap, Şahsın Hukuku, Ankara 1954.
- GRÜNINGER, Harold: Herausgeber HONSELL/VOGT/GEISER, Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch I, Art.1-456 ZGB, 2.Auflage, Basel-Genf-München 2002.

- GUTZWILLER, Max: Schweizerisches Privatrecht, 2. Band-Einleitung und Personenrecht, Basel und Stutgart 1967.
- GÜNERİ, Hasan: Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri, Ankara 1976, s.175 vd.
- HATEMİ, Hüseyin: Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, İstanbul 1969 (Kıs. Vakıf Kurma)
- HATEMİ, Hüseyin: Medeni Hukuk Tüzel Kişileri, I, Giriş-Tarihi Gelişim-Eski Vakıflar, İstanbul 1979 (Kıs. Tüzel Kişiler)
- HATEMİ, Hüseyin: Kişiler Hukuku Dersleri, İstanbul 2001 (Kıs. Kişiler),
- HATEMİ, Hüseyin: *Cemaat Vakıfları Konusunda Düşünceler*, Prof.Dr. Ergun ÖZSUNAY'a Armağan, İstanbul 2004, s.803-818 (Kıs. Cemaat Vakıfları).
- HELVACI, Serap/ERLÜLE, Fulya: Medeni Hukuk, İstanbul 2007.
- HOF, Hagen: Stiftungsrecht in Europa, Stiftungen im deutschen Recht, Köln-München 2001.
- HOPT, J.Klaus/REUTER, Dieter: Stiftungsrecht in Europa, Eine Einführung, Köln-München 2001.
- İMAMOĞLU, M. Altuğ: Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri, Ankara 2006.
- İNAN, Ali Naim: Medeni Hukuk, Ankara 2005.
- İŞERİ, Ahmet: Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf (Tesis), Ankara 1968 (Kıs. Vakıf).
- İŞERİ, Ahmet: Medeni Kanun Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkındaki Tüzük Üzerine Bir İnceleme, Prof.Dr. H. C. OĞUZOĞLU'na Armağan, Ankara 1972 (Kıs. İnceleme).
- İŞERİ, Ahmet/AKÜNAL, Teoman/ TEZEL, Adnan/BAYRAKERİ, Feridun: Türkiye'de Medeni Kanuna Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları, Ankara 1975.
- KARÎNÂBÂDÎZÂDE, Ö. Hilmi/ SUNGURBEY, İsmet: Eski Vakıfların Temel Kitabı, İstanbul 1978.
- KAZICI, Ziya: Osmanlı Vakıf Medeniyeti, İstanbul 2003.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.: Medeni Hukuk, Temel Bilgiler, Ankara 2004.

- KNELLWOLF, A. Peggy: ZGB für den Alltag, Kommentierte Ausgabe aus der Beobachter-Beratungspraxis, Zürich 2007.
- KOSCHAKER, Paul/AYİTER, Kudret: Modern Özel Hukuk Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları, İzmir 1993.
- KÖPRÜLÜ, Bülent: Evvelki Hukukumuzda Vakıf Neviyetleri ve İcareteynli Vakıflar, İstanbul 1952.
- MÜLLER, Norbert: Religiöse Stiftungen in Deutschland, Rechtsprobleme muslimischer Stiftungen in Deutschland, Köln-München 2006.
- OCAK, Nazmi: Vakıf Çeşitleri ve Ticari İşletme İşleten Vakıfların Tacir Sıfatı, Prof. Dr.Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996.
- OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY, Saibe: Kişiler Hukuku, Gerçek ve Tüzel Kişiler, İstanbul 2002
- OĞUZOĞLU, H. Cahit: Medeni Hukuk, I, Şahsın Hukuku, Ankara 1956.
- ORAN, Baskın: Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, TESEV Yayınları, İstanbul 2004 (Bu kitabın tam metni için bkz. www.tesev.org.tr/etkinlik/baskin_oran.pdf, e.t.18.11.2007).
- ORAN, Baskın: “*Lozan Mukaddes İnektir, Kimse Kesmeye Kalkamaz*”, (Nilüfer Çeliker'in Röportajı), www.gunisigihukuk.com/baskinoran.html, e.t. 18.11.2007).
- ORAN, Baskın: “*Gayrimüslim Vakıfları: Son Durum*”, (www.tesev.org.tr/etkinlik/b_oran_sunum.php, e.t. 18.11.2007).
- OZANOĞLU, Hasan Seçkin: “Avrupa'da Vakıflar Hukuku Alanında Gelişmeler, Özellikle Avrupa Vakıflar Kanunu Tasarısı” Prof. Dr. Fikret EREN'e Armağan, Ankara 2006, s.773-784.
- ÖĞÜZ, Tufan: Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları, İstanbul 2007 (Kıs. Vakıf).
- ÖĞÜZ, Tufan: “*Vakıflar Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi ve Eleştirisi*”, Legal Hukuk Dergisi, Sayı 54, Haziran 2007 (Kıs. Vakıflar Kanunu Tasarısı).
- ÖNDER, Hüseyin: Yabancılara Toprak Satışı, Ankara 2007.
- ÖZDAMAR, Demet/DEĞER, Senem/UÇKAN, Mertkan: “*5555 sayılı Yeni Vakıflar Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme*”, EÜHFD, C.II, S: 1-2 (2007), s.139 vd.

- ÖZİPEK, Bekir Berat: “Gayrimüslim Vakıflarının Sorunları”, 2001 (www.megarevma.net/vakifSORUNU.htm, e.t.20.10.2007).
- ÖZTAN, Bilge: Tüzel Kişiler, Ankara 2001 (Kıs. Tüzel Kişiler).
- ÖZTAN, Bilge: Medenî Hukukun Temel Kavramları, Ankara 2002 (Kıs. Medenî Hukuk).
- ÖZTÜRK, Nazif: Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, Ankara 1995.
- ÖZSUNAY, Ergun: Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, Tüzel Kişilerin Genel Teorisi, Dernekler ve Vakıflar, İstanbul 1982.
- PEDRAZZINI, Mario M.: Grundriss des Personenrechts, Bern 1982.
- RIEMER, Hans Michael: Berner Kommentar, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Systematischer Teil und Art.80-89bis ZGB, Band I-Einleitung und Personenrecht, 3.Abtteilung-Die juristischen Personen, 3. Teilband-Die Stiftungen, Bern 1975 (Kıs. ZGB-Stiftungen)
- MER, Hans Michael: Stiftungsrecht in Europa, Stiftungen im schweizerischen Recht, Köln-München 2001 (Kıs. Stiftungsrecht in Europa)
- REYNA, Yuda/ ZONANA, Ester Morena: Son Yasal Düzenlemelere Göre Cemaat Vakıfları, İstanbul 2003.
- REYNA, Yuda/ZONANA, Ester Morena: Sunum ([www.tesev.org.tr/ etkinlik/cemaat_02_sunum.doc](http://www.tesev.org.tr/etkinlik/cemaat_02_sunum.doc), e.t. 20.10.2007).
- SAYMEN, Ferit H.: Türk Medeni Hukuku, Cilt II, Şahsın Hukuku, İstanbul 1960.
- SEIFART, Werner: Handbuch des Stiftungsrechts, München 1987.
- SUNGURBEY, İsmet: Eski Vakıfların Yeni Sorunları, İstanbul 2001.
- ŞİT, Banu: “Son Değişikliklere Göre Yabancıların Türkiye’de Bulunan Taşınmazlar Üzerinde Mülkiyet ve Sınırlı Ayni Hak Edinmeleri”, BATİDER, Aralık 2004, Sayı 4, C.XXII, s.203 vd.
- URAL, Engin: Vakıflar, Ankara 1977.
- UYAR, Talih/UYAR, Alper/UYAR, Cüneyt: Türk Medeni Kanunu, MK.1-517, Cilt 1, Ankara 2006.
- ÜÇÖK, Coşkun/MUMCU, Ahmet /BOZKURT, Gülnihal: Türk Hukuk Tarihi, Ankara 2006.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: Türk Medeni Hukuku, Cilt I, Cüz 2, Şahsın Hukuku, İstanbul 1963.

YENER, M. Serhat: “*Türk Medeni Kamuna Göre Kurulan Vakıfların Senetleri*”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Sayı 134, 15 Mayıs 2007.

ZEVKLİLER, Aydın/ACABEY, M.Beşir/GÖKYAYLA, Emre: Medeni Hukuk, Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku, Ankara 2000.

ZEVKLİLER, Aydın/HAVUTCU, Ayşe: Medeni Hukuk, Temel Bilgiler, Ankara 2005.